

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

1 ¹⁻²O bukune Teopilo, Emelâk Anitâŋe Yesu hânġângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâŋ yingioŋ. Âi yawu tuhumi manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâŋ oloŋ yan Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakŋe biwiŋan kioŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muoŋ yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât toŋŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nânġânġetâ bulâŋe oloŋ. ⁴Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋnane ikŋe Wâtġât mâmânġahât Heak hânġângumu ge mâmânġe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nânġâwi ya. Yakât otmâ tipŋe tatmâ mambotnomai. ⁵Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu ġârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtġât mâmânġahât Heak hânġângumu ge mâmânġe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâŋ âikuwi. “Kutdâ, ġânġe sâp yiwereŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe ariŋġetâ nenġahâk galemahom mannom me?”

⁷Sâŋġetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋne Anitâŋe ikŋahâk nânġâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumi kulem girawuya tetemu ekmâ nânġânomai ya ġurâ ikŋahâk nânġâmu tap. Yeŋe yakât toŋŋe nânġânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtġât mâmânġahât Heak hânġângumu ge mâmânġe otyingimu nâhât den pat âleŋŋe lohimbi ekyongonomai. Anġoân toŋŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe

lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepnehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹Yawu sâmb ekyongom yan katyekmu kinjetâ elem kakjambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâp̄gumu ki ekbi.

¹⁰Yawu otmâ himbimângenâk ekmâ kinjetâ aŋelo yâhâp, yâk yetgât hâk katip̄ne kaok bolaŋ bolaŋ, yaŋe pârâk sânsânâk teteyiŋgiowot.

¹¹Teteyiŋgim yuwu sâmb ekyongowot. “Galilaia ambolip̄ne yeŋe wongât himbimângenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinjetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimângembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololip̄ne yengât kutyeŋe

¹²Yawu sâmb ekyongom arimutâ benje aposolo yaŋe Oliwa pumjambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololip̄ne yengât kutyeŋe yuwu. Petoŋo, imiŋe Anderea, Yakowo, imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanje Yakowo, otmu Yakowo nanje Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtje topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâmb otminiwi yan gâtje.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâmb Anitâ ulitguwi.

¹⁴Yesuhât aposololip̄ne ikje mâmâŋe imilip̄ne otmu imbi nombotje menduhuyekjetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵Sâp yan lohimbi nombotjeŋe Yesuhâlen biwiyeŋeŋe kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyaŋe menduhuakmâ tatjetâ Petoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekyongop. ¹⁶⁻²⁰“Bukulip̄ne, yuwu sâmbune nâŋgâŋet. Yesuŋe lok âlâ, kutje Yurasi sâmb, yâk orowâk menenekmâ nep sâmb ningimu hoŋ bawaŋgim gamain. Yâhâ Yurasiŋe betjeŋen kioŋmâ lok bâleŋe dâiyeŋmu taka Yesu mewi.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiŋe Yesu mem bâtyeŋan kalop yakât hâmeŋe sâmb hotom uminiwi yengât kunlip̄neŋe tewetsenje waŋbi. Tewetsenje waŋetâ yaŋe mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betjeŋen kioŋop yakât Yurasiŋe nâŋgâm otmâ hilip̄guan sâmb aŋulahop. Yawu nâŋgâm yaŋak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmbu ge kum tepje bâok pilâop. Tepje bâok pilâmbu tepje komje kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâŋgâm Yerusalem kapi ambolip̄neŋe hân yakât kutje “Akerama” sâmb kunbi. Yâhâ kut yakât topjeâmâ yuwu tap. “Heŋjak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nâŋgâm Petoŋe yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakje tâmbânenje Dawiti yâkât biwiŋan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguoŋ yakât bulâŋe teteap.

“Lok âlâ emetjan ki tatmu emetje kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulempuop.

“Nepnje pilâop ya lok âlâne mem galemguwuap.” Yawu kulempuop tap.

²¹Yakât otmâ nenje bukunenje âlâ mem Yurasihât gewâkjan katmunje kinbuap. ²²Kândikum emelâk Yoaneje âi topnje katmâ lohimbî mem toen katyehop sâp yapâek nenje Yesuhâlen torokatmâ biwinenje hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtje âlâ mem tetem rowâk tânahom Kutdânenje Yesu mumuñambâ yahalop yakât den pat âlepje lohimbî ekyongonom.” Yawu sâop.

²³Petoroje yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutje Yosep Yusito, kutje âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴Mem teteyelekmâ yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâne biwinenjahât topnje kerehâk nângâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nângârâ ârândân oap yâkât kutje biwinenjan katdâ ekmâ nângânom. ²⁵Yâhâ Yurasije nepje pilâm ikje mâtâwân ariop yakât gewâkjan lok ya katmunje kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetje ikñiâk ikñiâk kulemgum amaj kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyeje âlâne yapâ kutje Matia kulempuop ya mem teteop. Mem tetemu benje aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje ge aposolo mâmâne otyingjop.

2 ¹Yesu mumuñambâ yahalop yakât kakjan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutje “Pentikosi hombañ” yawu kunbi. Pentikosi hombañ otmu yan lohimbî Yesuhâlen biwiyenja kepeim manbiñe Anitâ mepa sangan otbângine sâm emet âlâen menduhuakmâ tatbi. ²Menduhuakmâ tatjetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nângâwi. ³Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamje yawuyaje kunyeje kakjan teteop. ⁴Yawu otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje ge mâmâne otyingim lauyeje mem hewewej tuhumu denje denje sâm ariwi.

⁵⁻⁶Sâp yan Yura lohimbî Anitâhât den lâum manminiwiñe Pentikosi hombañ ya ekne sâm kapiyeje pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nângâm lohimbî sesengâlâkne emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbî yengât denyeje nângâwi. Yawu otmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyenja kepeim manbiñe Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benje lohimbî takawi yañe den ya nângâñetâ denyeje âlâku ikñiâk ikñiâk olop. ⁷Yawu olop yañak benje nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbî den oai yu Galilaia ambolipje kerek. Nenjan gâtje bia. ⁸Yakât otmu girawu otmâ nenje den sâñetâ nanñain? ⁹Nengât topnenjeâmâ yuwu. Nen kapi kâlepñehembâ takain. Nen nombotje

Pata ambolipņe, nombotņe âlâmâ Meria ambolipņe, nombotņe âlâmâ Elam ambolipņe, nombotņe Mesopotamia ambolipņe, nombotņe Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipņe, nombotņe Kaparokia ambolipņe, nombotņe Ponto ambolipņe, nombotņe Asia ambolipņe, ¹⁰nombotņe Pirihia ambolipņe, nombotņe Pampilia ambolipņe, nombotņe Aihita ambolipņe, nombotņe Apirika ambolipņe, nombotņe Kirene kapi nombotņe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipņe. ¹¹Nombotņe Kereta ambolipņe, nombotņe Arawia ambolipņe, otmu nombotņe Roma ambolipņe. Nen yawuņe tain. Nen nombotņe Yura lohimbi bulâņe. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ Yura nengâlen torokatņetâ orowâk mansain. Nen lok topņe topņe. Yawu gârâmâ Anitâņe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipņeņe nenņe denânâk sâņetâ nanğain.” Yawu sâwi. ¹²Yâhâ den ya nâņğâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topņe nâņğâne sâm pâpğuwu. Yawu otmâ “Kulem yukât topņe girawu?” sâm alahuwi.

¹³Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe Yesuhât lohimbi yekmâ senyeņan gem yuwu sâwi. “Yeņe wain to dondâ neņetâ biwiyeņe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroņe yahatmâ kulem ekbi yakât topņe ekyongop.

¹⁴Yawu sâņetâ Yesuhât aposololipņeņe yahatmâ kinmâ Petoroņe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topņe ekyongomune nâņğâņet. ¹⁵Omoņânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuņe wain to ki niai. ¹⁶Emelâk emet inânņan poropete âlâ, kutņe Yoele sâm, yâkņe den kulemguop yakât bulâņe yiwereņe tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

¹⁷“Anitâņe yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâņe nine Wâtğât mâmâņahât Heak hâņğângumune ge lohimbi mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgimu lohimbiņe nâhâlen biwiyeņeņe kepeim mannomai yaņe nâhât den sâm tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyeņe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸Bulâņanâk sâp yan Wâtğât mâmâņahât Heakņe hoņ bawalipne mâmâņe otyiņgimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰Otmu lohimbi kerek matņe yiņğimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâņğâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmğât emetsenņe bok sâmu omoņ bâlêņe sahakbuap. Yâhâ omoņğât emetsenņe yaņeâmâ kuriņ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatņe topņe topņe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekņetâ sâtņe otmu hu halak tuhunomai. ²¹Sâp yan lohimbi âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņeņe kepeim mannomai yamâ meyekmune

ki hiliwahonomai.” Anitâñe yawu sâm eknohop.” Den yawu kulemuop tap.

Petoroñe Yesuhât topoñe ekyongop.

²²Petoroñe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe Yesu Nasaret amboñe ya mâmâñe otbañgimu hohetnenñan manmâ kulem topoñe topoñe memu ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu Anitâñe hâñgâñgumu giop yawu nâñgâmain. ²³Yawu gârâmâ yeñe Yesuhât hâkâñ otmâ lok bâleñe yengât bâtyeñan katñetâ yâkñe mem howanân kuñetâ muop. Yawu otbañgiwi yakât Anitâñe emelâk emet inânñan nâñgâmu ârândâñ otmu mâtâp ya sâm wañop. Mâtâp ya sâm wañmu yañak benñe howanân kuñetâ sâtgum muop. ²⁴Kuñetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. ²⁵Emelâk emet inânñan tâmbânenñe Dawitiñe Yesuñe mumuñambâ yahatbuap yakât nâñgâm yuwu kulemuop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nañgan. Biwi yâhâp otmangât mâmâñe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷Yakât otmâ biwine âleñe otmu tem lâuhihim heroñe nâñgâhilian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuñambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâñgâm biwine ki houñ sâwuap. ²⁸Gâñe nâñgân nâñgânne mem pâroñ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topoñe nâñgâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâñgâm biwine heroñe otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemuop tap.

²⁹Tâmbânenñe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâñgâñet. Yâkât sumñe ekmain. ³⁰Anitâñe poropete âi sâm wañmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâñe pat kuwañgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtñe âlâ tetewuap ya mem kânâñgâmunne kawehan kinmâ nine lohimbi galeyongowuap.” ³¹Anitâñe yawu sâm pat kuwañgiop. Otmu Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatbuap yakât nâñgâm Dawitiñe emet inânñan den yuwu kulemuop.

“Mumu yan Anitâñe umutñe miop. Otmu hâkñe tâtuk sâmapgât mumuñambâ mem yahalop.” Yawu kulemuop.

³²Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu nen kerekñe ekbin. ³³Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu ikñe orop tawot. Otmu emet inânñan âwâñe Anitâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgâñgumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heak ya hâñgâñgumu ge mâmâñe otningimu denñe denñe sâmunñe nañgai.

³⁴Otmu Dawiti ikñak himbimân ki yâhâop. Yawu gârâmâ emelâk emet inânñan den yuwu kulemuop.

“Anitâñe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ māmâņe otgihimune ³⁵kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” Yawu kulempuop tap.

³⁶Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâņgâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuņetâ muop ya yeņe amboņe oai. Yawu gârâmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu kunnanņe tap. Yakât otmâ Kutdânenņe sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkņe Yesuhâlen biwiyeņe katbi.

³⁷Petoroņe yawu sâm lohimbi ekyongomu nâņgâņetâ biwiyeņan hâumu aposolo nombotņe ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenņe girawu otmunņe Anitâņe nenekmu ârândân otbuap yakât sâņetâ nâņgâne.”

³⁸⁻³⁹Sâņetâ sâop. “Anitâ Kutdânenņe ikņe Wâtgât māmâņahât Heak hâņgâņumu ge yen otmu lohimbi kâlepņehen mansai māmâņe otyiņgimu Yesuhâlen biwiyeņe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiņgiop. Yakât otmâ orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeņe katņetâ Anitâņe tosayeņe pilâyiņgiuwuap. Yawu otņetâ benņe nenņe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunņe Wâtgât māmâņahât Heakņe ge māmâņe otyiņgimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰Petoroņe biwiyeņan kioņmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkņe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâņe matņe umatņe yiņgimu menomai. Yawu gârâmâ yeņe orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyeņe kepeiętâ yâkņe tihityeņe otbuap.” ⁴¹Yawu sâm ekyongomu lohimbi kiņgitņe orowâk, dopyeņe 3,000 yawu yeņe Petorohât denņe nâņgâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyeņe katbi. Yawu otņetâ aposololipņe toen mem katyekņetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyeņe kepeim manbi biwi konok otmâ manbi.

⁴²Yesuhât komolân torokatņetâ aposololipņe yâkât den kâsikum yiņgiwi. Kâsikum yiņgiņetâ nâņgâm biwiyeņe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sanņan otbaņgim manbi. Otmu sâp sâsâņan menduhuakmâ buku oraņgim sot newi. ⁴³Otmu aposololipņe kulem topņe topņe meņetâ lohimbi belâņgen manbi kulem ya ekņetâ sâņe olop. ⁴⁴Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeņe kepeiwiņe biwi konok otmâ sot kâle senņe âlâlâ mem menduhum konohân katņetâ tatmu yaņe mem tânahom manbi. ⁴⁵Otmu lohimbi nombotņe iri sikumyeņe puluhum yakât hâmeņe mewi ya mem bukulipyeņe nombotņe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yiņgiwi. ⁴⁶Yawu otmâ hilâm ârândân Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpņe ârândân emetyeņan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep heroņe nâņgâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷Yawu otņetâ lohimbi belâņgen manbi nombotņe

orotmemeyenye ya ekjetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyenye katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

Petoroŋe lok pareŋe mem heŋgeŋguop.

3 ¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpŋe ârândânâk opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpŋe âlaen Petoro yet Yoaneŋe Anitâ ulitgure sâam opon kâmbukŋan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâŋahât tepŋambâek pareŋe teteopŋe bukulipŋe ekyongomu hilâm ârândân opon kâmbukŋahât gahatŋe âlâ, kutŋe “Mâtâp âilongo loŋgo” sâam yan lâum ari katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukŋan yâhâm geminiwi yaŋe tewetsenŋe nihinet sâam ulityongominiop. ³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukŋan yâhâmutâ yelekâm ulityotgop. ⁴ Ulityotgomu Petoroŋe nâŋgâm “Wa, buku” sâam in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâamu lok pareŋe yaŋe tewetsenŋe nihiwomap sâam tepŋe kilik kilik sâamu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâam ekuop. “Senŋe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâamune nâŋgâ. Yesu Kiristo Nasaret amboŋaŋe gâ heŋgeŋgohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâam ekum bâteŋe bonâŋen memu yahalop. Memu yanâk kâiŋe sâsilipŋe tâŋ tâŋ otmu hewewejâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ lok yaŋe heronŋe otmâ soŋ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareŋe yuŋe opon kâmbukŋahât mâtâp âilongo loŋgo yan tatmâ senŋe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepŋe oap yakât nâŋgâmunŋe ki orotŋe oap,” yawu sâam nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukŋe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâam selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋe “Solomongât selep” sâwi. Lok yaŋe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

¹² Yawu otŋetâ Petoroŋe yekmâ yuwu sâam âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netŋe wâtnetŋambâek lohimbi heŋgemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapŋe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nâŋgânitŋinetâ yahalâk. ¹³ Topŋe yuwu tap. Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlipnenŋe yengât Anitâ, yâkŋe ikŋe nanŋe Yesu hâŋgângumu ge hohetnenŋan manop. Yâkât kulân lok yu memutŋe Anitâŋe heŋgeŋgumu bam gamu eksai. Yâhâ yeŋeâmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu pâku lohimbi yengât bâtyeŋan katbi. Yawu otŋetâ Pilatoŋe holarŋe be sâamu yan yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Yesu ya sâam ge katbi. ¹⁴ Yâkŋe uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeŋe hâkâŋ otmâ betbangim

lok bâlene, kutŋe Barawa sâm, yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu Pilato ekuŋetâ lauyeŋan mem Barawa holaŋmu arimu Yesu kuŋetâ muop. ¹⁵Kuŋetâ muop yamâ lok inŋe ki kuŋetâ muop. Manman kârikŋahât amboŋe ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶Lok pareŋe yuŋe âlepŋe oap yukât topŋe sâmunne nâŋgâŋet. Yesuhât kulân lok pareŋe yu memutŋe Yesuhâlen biwiŋe katsapgât Anitâŋe heŋgeŋgumu bam gamu eksai.

¹⁷Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe papatolipyenŋe orop Yesuhât topŋe pâpgum gamai. Yakât otmâ kuŋetâ muop. ¹⁸Emelâk emet inânŋan Anitâŋe Yesuhât nâŋgâm poropeteliŋe yeŋgât biwiyeŋan den katmu yuwu kulemgui. “Tihitnenŋe otbuap yâkŋe angoân hâhiwin nâŋgâm mumbuap.” Yawu kulemgui tap. ¹⁹Anitâŋe tosayeŋe pilâyinŋiâkgât yeŋe orotmemeyeŋe bâlene bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manŋet. ²⁰Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe mâmâŋe otyinŋimu biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenŋe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuŋe tihitnenŋe olâk sâm Anitâŋe hâŋgâŋgumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹Anitâŋe embânâmbâek emet inânŋan poropeteliŋe yeŋgât biwiyeŋan den katmu kulemgui yakât topŋe yuwu tap. Manmannenŋe kuwikningiwuap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu Yesu hâŋgâŋgumu âwurem gewuap. ²²Yakât torehenŋe Moseŋe yuwu kulemgui. “Kutdânenŋe Anitâŋe nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikŋe den kâsikum yinŋim mansan yakât dopŋeâk Anitâŋe nengât komolân gâtŋe lok âlâ mem poropete âi sâm waŋmu ikŋe den kâsikum yinŋimu lohimbine tem lâuwanginomai. ²³Yâhâ lohimbi nombotŋaneâmâ denŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemgui tap.

²⁴Otmu emelâk emet inânŋan lok âlâ, kutŋe Samue, yâk otmu Anitâhât poropeteliŋe Yesu Kiristoŋe tetem manmâ kulem topŋe topŋe membuap yakât den yawuâk kulemgui. ²⁵Emelâk embânân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtŋe lok âlâŋe tetem lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilonŋoân katyekmu heronŋe nâŋgâwangim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropeteliŋe den ya torokatmâ lohimbi sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâŋe tâmbâlipyeŋe yeŋgât pat kuyinŋiop ya yen gurâ pat yaŋe meyeksap. Gârâmâ yakât bulâŋe yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶Yâhâ nen Isirae lohimbine orotmemenenŋe bâlene bet pilâm Anitâ nanŋahâlen biwinenŋe kepeim manman âilonŋoân manmâ heronŋe nâŋgânomgât anŋoân Anitâŋe yâk hâŋgâŋgumu nengâlen giop.

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetŋan katyelekŋetâ talowot.

4 ¹⁻³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat âlepŋe ya Petoro yet Yoaneŋe lohimbi ekyongowot. Ekyongom tatmutâ

opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunyeje otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiye den pat ya nângânetâ ki bulâne olop. “Yesu mumuñambâ ki yahalop. Ya ki orotñe,” yawu nângâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetñan katyelekñetâ talowot. Pâi emetñan tatmutâ emet hañ sâop. ⁴Yâhâ Petoroñe lohimbi kiñgitñe orowâk Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5,000 yawu.

Petoroñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyene ekyongop.

⁵Emet hañ sâmu Yura yengât papatolipyene otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkñe Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶Sâp yan opon kâmbukñahât lok kunñe âlâ, kutñe Anasi, otmu lamatñe, kutñe Kaipa, otmu bukuyâhâtñe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyene orowâk menduhuakbi. ⁷Otmu Anasiñe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareñe âlâ mem heñgeñguowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiñe yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareñe yu heñgeñguowot?”

⁸Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Petoro mâmâñe otbañgimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenñe otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyene yen yuwu sâm ekyongomune nângânet. ⁹Netñe lok pareñe yu ekmâ tepnetñe nângâwanñim memutñe âlepñe olop yakât otmâ yeñe menenekmâ den âiân katnenekñetâ kinsain. ¹⁰Yakât otmâ lok âlepñe olop yukât topñe ekyongomune nângânet. Topñe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboñe, yâhâmâ howanân kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ lok yu memutñe âlepñe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yeñe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbi kerek ekyongoñetâ nângânomai. ¹¹Emelâk embâñân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguiwi yakât bulâne Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokñe nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe oap.”
Den yawu kulemguiwi tap.

Yeñeâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbañgim kuñetâ muop. ¹²Yuwu sâmune nângânet. Anitâñe Yesu hângângumu ge manman kârikñe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñanâk kinmâ manman kârikñan mannomgât dop tap. Lok ondopñe mâmâñe otningimu manman kârikñan mannomgât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyene Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

¹³Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetñan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyene yengât senyeñan kinmâ den ya kâlâpñe

orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkne denyetne ya nângânetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânyene pâronj sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpne orowâk eknongomutâ nângain.” yawu sâwi. ¹⁴Otmu Petoro yet Yoaneje lok hejengeuowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâpgum pilâwi. ¹⁵Yakât otmâ hângânyongojetâ emet betnehen ge kinjetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶“Nenne lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkne Yesuhât wâtjan kinmâ lok pareje emba memutâ âlepne olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipnaje emelâk nângâm meteai. ¹⁷Yawu gârâmâ den yuje kapi ârândâj pereren sâm arimu nângâmai hât nenje kuyitgimunje yâkne ki âlâkuâk Yesuhât wâtjan kinmâ lohimi yâkât den kâsikum yinginomai.” Yawu sâwi.

¹⁸Otmu tembe lâu ekyongojetâ meyekmâ âwurem ganjetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetne ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimi kâsikum yingimawot.”

¹⁹Yawu sânetâ Petoro yet Yoaneje yuwu sâowot. “Yenak nângâm ekjet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutne yâkne nângâmu ki ârândâj otbuap. ²⁰Yesu Kiristone den âlâlâ eknongom kulem topne topne mem gaop yakât den pat ya netne mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

²¹Yawu sâmutâ yâhâpne kuyitgim holanyekekjetâ gem ariowot. Lohimi inje kinjetne orowâkne kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipne yengât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyejane wahap âlâ ki otyitgiwi. ²²Lok âlepne olop yâkne pareje otmâ manmu yambu lok yâhâp jerek olop.

Anitâne Yesuhât aposololipne mâmâne otyngiâkgât yâkât lohimi ne ulitguwi.

²³Yura papatolipyejane Petoro yet Yoane holanyekekjetâ gem bukulipyetne yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyejane kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴Ekyongomutâ nângâm biwiyenje kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenje Anitâ. Gâje hân hibim kândikyotgom wahap topne topne kalon. ²⁵⁻²⁶Otmu emelâk emet inânjan gâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne tâmbânenje Dawiti yâkât biwijan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nângâmai ne yehâhât nanganginetâ yahatmu biwiyene kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu Anitâ yet hoj bawa ne mem ge katyelekne sâm oai? Anitâne tihityene otbe sâm ikne hoj bawa hângângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyejane biwi konok otmâ mem ge katyeleknomai hât dop âlâ ki tap.” Dawitne den yawu kulemguop tap.

²⁷Otmu torokatmâ yuwu sâmu ulitguwi. “Ambonenŋe Anitâ, den âlâ sâmunŋe nânŋâ. Dawitiŋe den kulempuop yakât bulâŋe teteop yakât topŋe yuwu. Gâŋe tihitnenŋe otbe sâmu Yesu hânŋângurâ ge tem lâuhihim uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatoŋe Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenŋe menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâmu den hikuwi. ²⁸Yawu otbi yan yeŋe engatyeneâk ki watbi. Emelâk emet inânŋan gâŋe gike engatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâmu kalon. ²⁹Yakât otmâ yâkŋe kuninginetâ lohotŋe otmaingât gâŋe mâtâp manguyiŋim nen hoŋ bawalipge mâmâŋe otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe sâmu haok tuhonom. ³⁰Yawu otmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbi mesekyeŋe orop ya hêngemyongonom. Otmu kulem topŋe topŋe memunŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâŋe otningihât nânŋâm ulitgohoain.” Yawu sâmu ulitguwi.

³¹Yawu sâmu ulitguŋetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepŋe ya sâmu haok tuhum lohimbi ekyongowi.

**Yesuhât lohimbiŋe biwiyene hikuakmâ
konohâk otmâ buku orangim manbi.**

³²Yesuhât lohimbiŋe biwiyene hikuakmâ konohâk otmu senŋe âlâlâ tatyŋgiop ya menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. ³³Yawu manmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât den pat ya aposololipŋaŋe lohimbi belâŋen manbi ya ekyongoŋetâ nânŋâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbi kerekŋe yekmâ herone nânŋâyŋiwi. ³⁴Otmu senŋe âlâlâyene kâsikum angim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki umburuk manbi. Lohimbi nombotŋaŋe senŋe âlâlâyene puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yiŋgiŋetâ galempuwi. ³⁵Otmu tewetsenŋe menduhuminiwi yapâ aposolone mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongoŋetâ manbi.

³⁶Otmu sâp yan Kipiro kapi amboŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâmu, yâkât yuwu sâmune nânŋâ. Lok yakât kutŋe âlâmâ Banawa yawu sâmu aposolone kunminiwi. Kut yakât topŋeamâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtŋe yakât otmâ opon kâmbukŋahât âi mem manop. ³⁷Yâkŋe ikŋe hân puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yiŋgiop.

Anania imbiŋaitŋe otmutâ bâleop.

5 ¹Lok âlâ, kutŋe Anania sâmu, yâkât imbiŋe, kutŋe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetŋe puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe miowot.

²Yawu gârâmâ tewetsenŋe nombotŋe ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Ananiaŋe mem ari aposolo yiŋgiop. ³Otmu Petoroŋe yuwu

sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmunen nângâ. Girawu otmâ Bâleŋjahât Amboŋe Satanŋe biwihan kionŋe sâmu otmu ki kârikŋe otmâ kinsat. Yetŋe Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heak kâitgum hânŋetŋe puluhuwi yakât tewetsenŋe nombotŋe mem mesambutmutâ tap. ⁴Hân ya ki puluhuwi yan yetŋe Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenŋe alitsawot yuŋe âleŋŋe otbâp. Yâhâ tewetsenŋe yuŋe Anitâhât pat otbuap yawu sâmu kâitnongom nombotŋeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁻⁶Yawu sâmu Ananiŋe den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotŋe emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwu. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matŋe mum imu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtŋe olop.

⁷Otmu ki kâlep otmuâk imbiŋe lokŋahât den pat ki nângâmâk Petorohâlen takaop. ⁸Takamu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Hânŋetŋe puluhŋetâ yapâ tewetsenŋe miowot ya lokŋe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonâŋen, kerehâk yinŋiap yakâ.”

⁹Sâmu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Wongât yetŋe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâ. Lokŋe emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiai. Yiwereŋe gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.” ¹⁰Yawu sâmu ekumu yâku yanâk kâiŋe topŋan purik sâmu ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokŋe lâum ge hanguwu yanâk lâum ge hanguwu. ¹¹Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotŋe nângâŋetâ sâtŋe olop. Yawu.

Yesuhât aposololipŋe kulem topŋe topŋe mewu.

¹²Aposolo yâkŋe kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbini ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotŋe biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâŋ Solomongât selep yan yâhâ menduhakmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹³Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkŋe nângâyinŋetâ yahalop yamâ Yura papatolipyenŋe hilipnongomai sâmu yâk yengâlen ki torokatbi. ¹⁴Yawu gârâmâ lohimbini nombotŋe Yesu Kutdânenŋahâlen biwiyenŋe kepeim yakât komolân torokatmâ manbi. ¹⁵Otmu kapi ambolipŋe bukulipyenŋe pareŋe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipŋe hengemyongonŋet sâmu gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekŋetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Petoroŋe mâtâp watmâ gam ariuwap yan umutŋe longâyekmu âleŋŋe otnomai.” ¹⁶Otmu Yerusalem hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe bukulipyenŋe tisi mesek otbi otmu weke bâleŋŋe mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takanŋetâ hengemyongowi.

Anitâhât aŋelo âlâŋe aposolo pâi emetŋambâ mem holanŋekmu gem ariwi.

¹⁷Aposoloŋe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyenŋe otmu ikŋe bukulipŋe Sarukaio komolân gâtŋe nângâŋetâ

bâleop. ¹⁸Nângânetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetjan katyeknetâ tatbi. ¹⁹Katyeknetâ tatnetâ emet njij sâmu iwi. Otmu omoŋ tânâmjan Kutdâhât aŋelo âlâŋe mândeyekmu yahatnetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâm ekyongop. ²⁰“Yeŋe opon kâmbukjan yâhâ manman kârikjahât den pat âlepŋe ya topŋambâek lohimbi kâsikum yinginomai.” ²¹Yawu sâmu emet haŋ sâmu den ya lâum opon kâmbukjan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingijiwi.

Otmu hotom uminiwi yeŋgât kunyeŋe bukulipŋe meyekmu Yura yeŋgât papatolipyene yeŋgâlen arinetâ orowâk menduhuakmâ den emetjan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanet sâm opon kâmbukjahât tembe lâu nombotŋe hângânyongoŋetâ pâi emetjan yâhâwi. ²²Yâhâm pâinyeknetâ biatmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi. ²³“Nen pâi emetjan arim takain. Yâhâ pâi emetjahât galem yaŋe gahatŋe kârikŋe maŋgum galem kinnetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain,” sâm ekyongomunŋe gahatŋe mem pilânetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunŋe biatsap.”

²⁴Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu tembe lâu yeŋgât kunyeŋe den ya nâŋgâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. ²⁵Yawu otmâ tatnetâ yanâk lok âlâŋe taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetjan mem katyekbi ya opon kâmbukjan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim kinnetâ yeksain.”

²⁶Yawu sâm ekyongomu yâkŋe opon kâmbukjahât tembe lâu hângânyongoŋetâ ari lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denyene nâŋgâm kinbi ya yekmâ “Yâkŋe kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotjan meyekmâ den emetjan ariwi.

Aposolone Yesuhât topŋe Yura yeŋgât papatolipyene ekyongowi.

²⁷Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yeŋgât papatolipyene yeŋgât senyeŋan katyeknetâ kinnetâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe yuwu sâm ekyongop. ²⁸“Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yinginet sâm kuyingiwini. Yamâ yeŋe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yinginetâ yâkŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kapiân tai ya kerekŋe naŋgai. Otmu Roma tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

²⁹Yawu sânetâ Petoroŋe purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yeŋgât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰Yeŋgât sâtgât otmâ Roma lokŋe Yesu mem howanân kuŋetâ muop. Mumu hanguwu yamâ topŋe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenŋe yeŋgât Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ³¹Isirae lok nenŋe Yesuhâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuapgât yâkŋe Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. ³²Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât denŋe lâum manmai ya yeŋgât

nângâm Anitâne ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hânggângumu ge mâmâne otyingimap. Nenje yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmânjahât Heakne biwinenje mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâne otningimu kulem topne topne mem mansain.”³³ Yawu sâm ekyongomu nângâjjetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâne yahatmâ bukulipne sâm sânduk menduk tuhuyehop.

³⁴Aposolo yongone sâm otjetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâne Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutne Gamalie, yâkne yahatmâ kinmâ tembe lâulipyene ekyongomu aposolo meyekmâ emet betjehen ge kinjetâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. ³⁵“Bukulipne, yeje lok yu in yawu mem bâleyekmahât yuwu sâmune nângâjjet. Yeje nângâm hejengegumâmâ girawu otyinginomai yakât topne tetemu ekmâ nângânomai. ³⁶Emelâk lok âlâ, kutne Teuta, ikñahât nângâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenje watyekmunje arijet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otjetâ ikne kujetâ mumu loklipne iton galan otmâ kinbi. Yawu otmâ otjetâ ki ihio. ³⁷Yakât betjan Roma lok kunyeneje Yura nengât dopnenje nângâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtje, kutne Yurasi, yâkne lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kujetâ mumu loklipne kerek yongom watyekjetâ tiok taok otmâ arijetâ kutyene bialop. ³⁸Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjjet. Yeje aposolo yu ki yekmâ sâjjet. Yâkne yeje engatyeneâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. ³⁹Yâhâ lok yuje Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunje hâi hâine otmu pilânom. Otmu nep yukât amboje Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinane yawu nanjan. Yawu.” ⁴⁰Yawu sâm ekyongomu nângâjjetâ ârândâj otmu tembe lâulipyene ekyongonetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepne ya lohimbi ki kâsikum yinginomai sâm kuyingim pilâyekjetâ ariwi.

⁴¹Otmu aposolone Yesuhât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingiji yakât matje papatolipyeneje yongowi yakât nângâjjetâ biwiyene âlepne olop. ⁴²Yawu otmâ hilâm ârândâj opon kâmbukjan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepne ya kâsikum yingim manbi.

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingiji.

6 ¹Sâp yan lohimbi kingitje orowâkne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senje âlâlâyeje konohân menduhujjetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipne Yerusalem kapiân kandi taka tatbiye Yerusalem kapi ambolipne orop senje âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipneje yuwu sâwi. “Senje âlâlâ

menduhum katmunje tap yapâ nep lokje mem nengât kambut ki dopjan tânyongoai. Ya ekmunje dondâ bâleap.”

²Yawu sânetâ Yesuhât aposololipjaŋe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâŋ ekyongowi. “Nenje senje âlâlâ menduhum katjetâ tap yuâk galemgum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinginomgât mâtâp ki tetewuap. ³Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakje mâmâŋe otyingimu mansai komot yapâ gâtje lok nombolân yâhâp mem teteyekjetâ nep yingimunje senje âlâlâ yu galemgum kambulipyene kâsikum yinginomai. ⁴Yawu otjetâ benje nenjeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

⁵Den yawu sânetâ nâŋgânetâ ârândâŋ olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyeŋe yamâ yuwu. Setepano yâkje Yesuhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakje mâmâŋe otbaŋgim gaop. Otmu nombotje âlâmâ kutyeŋe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâiŋeâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen gaŋetâ yâkje kunyeŋan mem Anitâ ulitguwi.

⁷Otmu Yesuhât komotje yâkât den pat âlepje sâŋ haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitje orowâkje Yesuhâlen biwiyene katmâ yâk yengâlen torokatjetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtje dondâŋe denyeŋe ya nâŋgânetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyene katbi.

Setepano mewi.

⁸Anitâŋe Setepano nâŋgâwaŋgim mâmâŋe otbaŋgimu kulem topje topje memu lohimbiŋe ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹Yawu gârâmâ lok nombotje Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipjaŋe opon kâmbukjaŋan yâhâ Setepanohât den kakjaŋan sâwi. ¹⁰Den kakjaŋan sânetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakje Setepano mâmâŋe otbaŋgimu den sâmu denyeŋe ya kum ge kalop.

¹¹Yawu otyingimu ari lok yaŋe lok nombotje mem teteyekmâ engatyenjan geŋetâ yâkje yuwu sâŋ Setepano hakjaŋan sâŋ lohimbi ekyongowi. “Setepanoŋe Mosehât girem den kelaŋgatmâ den anjo lohimbi kâsikum yingimap. Otmu Anitâhât opon kâmbukjaŋahât nâŋgâmu gemu Anitâ sâŋ bâlewaŋgimu nâŋgain.” ¹²Yawu sânetâ Yura yengât papatolipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbi nombotjaŋe nâŋgânetâ biwiyene kou kâlâp semu Setepano mem den emetjaŋan yâhâ den âiân katbi. ¹³Den âiân katmâ anjoân lok engatyenjan gewi ya ekyongoŋetâ ga Setepano hakjaŋan yuwu sâwi. “Lok yuŋe haonmâ ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukjaŋahât nâŋgâmu gemu

Mosehât girem den sâmu ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâmu nangain. “Yesu Nasaret kapi amboŋaŋe opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ tuhuwuap. Otmu Moseŋe girem den otmu opon kâmbukŋahât orotmeme sâmu ningiop ya kum orotmeme aŋgo ningiwuap.” Yawu sâmu nangain.” Yawu sâmu Setepano hakŋan sâwi. ¹⁵ Hakŋan sâŋetâ menduhuakbiŋe Setepano ekŋetâ yâkât kundenŋaŋe aŋelo kundenŋe yawuya teteop.

Setepanoŋe Yura tâmbâlipyenŋe yengât topyenŋe sâop.

7 ¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyenŋaŋe Setepano yuwu sâmu âikuop. “Den yai yu bulâŋe yai me?”

² Sâmu Setepanoŋe yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulpine den sâmune nâŋgâŋet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenŋe Awaraham yâkŋe Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatŋe, Laŋinŋe Amboŋaŋe tetewaŋgim yuwu sâmu ekuop. ³ “Gâŋe kapihe tâmbâŋe, hep torehenlipge, bukulpigge pilâyekmâ nâŋe kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwangim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâŋe bâleop. Âwâŋe bâleop yakât kakŋan Anitâŋe yâhâpŋe tetewaŋgim yuwu sâmu ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâmu ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenŋe mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamŋe imbiŋâit kâsi manoworâke yamâ benŋe yâkât tepŋan gâtŋaŋe hân yu ambokunomaihât Anitâŋe pat kuwaŋgiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâmu ekuop. “Gâhât senŋe hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipŋe hoŋ bayiŋgim manmâ yâhâŋetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hoŋ bayiŋgim manŋetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâŋe lohimbi ya matŋe umatŋe yingimune pilâyekŋetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâmu ekum pat kuwaŋgiop. Pat kuwaŋgiop ya nâŋgâm mannomaihât hâkyenahât torehenŋan undip tuhuangim manmâ yâhânomai ya sâmu kalop. Otmu yakât kakŋan Awaraham nanŋe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwaŋgiop. Otmu Isaka nanŋe Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwaŋgiop. Otmu Yakop nanlipŋe kâiân yâhâp tetenŋetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenahât torehenŋan undip tuhuyiŋgiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhuh lok nombotŋaŋe taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi.

Atalipnaje yawu otbangiwiâke yamâ Anitâne tihitje olop. ¹⁰Otmu nângân nângânje pato tetewangimu Aihita lok nombotnaje ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeje, kutje Parao sâm, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arijetâ Anitâne mâmâne otbângimu Paraone yâkât orotmemeje ekmu ikjan gâtje otmu ikje emet otmu Aihita kapi ambolipje ya galempongom manâkgât âi sâm wanop.

¹¹Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenenaje sotgât umburuk otbi. ¹²Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sânetâ nângâm Yakopje nanlipje yan hângânyongomu ariwi. ¹³Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeje ekujetâ manmâ manmâ benje âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Arijetâ Yosepje atalipje teteyingim ikjahâk topje sâm tetem ekyongop. Teteyingim atalipje dâiyekmâ Paraohâlen arijetâ topyeje sâm tetemu nângâop. ¹⁴Yakât kakjan Yosepje âwânahât den katmu âwânaje ikje senje âlâlâne otmu hep torehenlipje lohimbi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipje gurâ yawuâk muwi. ¹⁶Otmu emet inânjan Awarahamje Sikem kapiân Hemohât nanlipje yengâlen hân âlâ puluhup yan hahityenje lâum ari kurihyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸Tâmbâlipnenenaje Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manjetâ Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâje menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeje âlâ belângen tetem manopje Yosepgât topje ki nângâop. ¹⁹Lok yaje tâmbâlipnenje mem ge katyekmâ hâhiwin yingiop. Otmu nimnaomlipyeenaje tetem sambe sambe otmai sâm nanlipyeje tetewi ya lâum kapi betnehen pilâyekjetâ muwi. ²⁰Yawu gârâmâ tâmbânenne Mose tetemu âwâne mâmâne emetyetjan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenje kalimbu pesuk sâop. ²¹Emetsenje kalimbu pesuk sâmu hahitje tiŋ tiŋ sâmu ekmutâ iwit nanje olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakjan yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tatmu Parao baratnaje ekmâ mem taka ikjahâk galemguop. ²²Lok otmâ Parao loklipje yengât nângân nângân emetjan yâhâmu den kâsikum wanjetâ nângân nângân pato miop. Nângân nângân pato memu Aihita ambolipnaje ekjetâ sâtje otmu ewe katminiwi.

²³Manmu yambu lok yâhâp nerek pesuk sâmu Isirae bukulpipje girawu mansai sâm yâk yengâlen ari yehop. ²⁴Arim yekmu Aihita lok âlâne Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵Kumu mumu biwinaje yuwu nângâop. “Anitâne mâmâne otnihimu bukulpipne tânyongom Paraohât bâtnambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nennahâk galemahom mannom ya nângâm heŋgenjguai,” biwinaje yawu nângâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbiŋe ya ki nângâwi. ²⁶Aiop,

emet harj sâmu Moseje âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreylekmâ yuwu sâm ekyotgop, “Wongât yetŋe ahoawot?”

²⁷Yawu sâmu kapam kândikuopŋe yuwu sâm denŋe kakŋan sâop. “Gâ ki nânŋâhiihain. Âlâŋe galem sâm katgekmu takat? ²⁸Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâm oat hâ?” ²⁹Yawu sâmu nânŋâm Moseje Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtŋe memu yâkŋe nanyâhâtŋe yâhâp meyelehop.

³⁰Manmâ gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumŋe topŋan kinmu aŋelo âlâŋe nak topŋan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹Ekmâ sâtŋe otmu “Enda wonŋe oap?” sâm ya ekmâ heŋŋeŋuwe sâm gotŋan bamu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. ³²“Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseje kâiŋe bâtŋe sân sân sâmu senŋe kâtâpŋum kâmpum kinop. ³³Yawu otmâ kinmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukŋe. Yakât otmâ kâihe katipŋe tuhumm pilâ. ³⁴Yuwu sâmune nânŋâ. Komolipne Aihita hânân manŋetâ kapi ambolipŋaŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ manmâ gai. Yawu manmâ gaŋetâ yekmâ umatŋe yapâ holanŋekbe sâm gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâŋe otgihim hânŋâŋohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâŋe yawu sâm ekuop.

³⁵Yâhâ Moseje Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâŋe yâkât nânŋâmu gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâŋe galem sâm katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Moseje bukulipŋe tânyongom kasalipyenŋe yeŋgât bâtyeŋambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topŋan kâlâp siop yan aŋelo âlâŋe tetewanŋim kinmâ mâmâŋe otbaŋgiop.

³⁶Anitâŋe Mose hânŋâŋum Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ mem ekŋetâ sâtŋe kârikŋe olop. Yawu otmâ bukulipŋe dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutŋe saru kuriŋ sâm, yan kulem âlâ mem ekbi yamâ yuwu. Anitâŋe nânŋâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyenŋe hân liŋmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manŋetâ Moseje kulem topŋe topŋe mem gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. ³⁷Otmu Moseje tâmbâliphnenŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe hânŋânnohomu taka tânyongomune âlepŋe mansai yuwuâk nengât komolân gâtŋe âlâ hânŋâŋum yâkât den kâsikum yinŋim tihityenŋe otbuap.” ³⁸Yawu sâm ekyongop. Otmu Moseje tâmbâliphnenŋe orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yinŋim gaop. Otmu ikŋe Sinai pumŋan yâhâmu aŋelo âlâŋe Anitâhât girem den kârikŋe sâm ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹Anitâhât den ya ekyongop yamâ benŋe papatoliphnenŋaŋe biwiyenŋe kârikŋe otmâ den ya hâkâŋ otmâ Mose betbaŋgim Aihita hânângen âwurem arine sâm otbi. ⁴⁰Yawu otŋetâ Moseje âlâkuâk katyekmâ Sinai pumŋan

yâhôop. Pumŋan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbi yaŋe Mose imiŋe, kutŋe Aron sâŋ, yuwu sâŋ ekuwi. “Moseŋe Aihita hânâŋembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nânŋâm gulip oap. Yakât otmâ gâŋe nak âlâ mem hâwim kânâŋgârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.”⁴¹ Yawu sâŋ ekuŋetâ bulimakao umutŋe hâwim kânâŋgâmu kinmu sot um gotŋan katmâ heroŋe otbaŋgim mepaewi.⁴² Yawu otŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu betyiŋgimu biwiyenŋe gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemguoŋ.

“Anitâŋe yuwu yap. Isirae ambolipŋe yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Yen lok ki manmaiâŋgen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyenŋe yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ gaŋetâ yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop.⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyenŋe yengât Porom Lâpioyenŋe, kutyetŋe Molok yet Lapan, ya yetgât umutyetŋe hâwim selep tuhum yakât kâlêhen lâum kânâŋgâyelekŋetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matŋe sâŋmune Bawilon kapi ambolipŋaŋe taka meyekmâ kapiyenŋan ariŋetâ yenŋe yâk hoŋ bayiŋgim mannomai.” Anitâŋe yawu yap.” Den yawu kulemguoŋ tap.

Tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴Emelâk embânân tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hân pilâm lok ki manmaiâŋgen taka manŋetâ Anitâŋe ikŋe selep tuhuŋet sâŋ yakât topŋe Mose ekuop. Topŋe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi.⁴⁵ Tâmbâlipnenŋaŋe yakât kâlêhen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ benŋe Yosuaŋe galemienŋe olop sâp yan Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu kasalipyenŋe yongom watyekŋetâ ariŋetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkŋe galemionŋop.⁴⁶ Dawitiŋe galem yongom manmu Anitâŋe ekmu ârândânŋ olop. Yakât otmâ opon kâmbukŋe pato tuhuwaŋgiwe sâŋ Anitâ ekuop.⁴⁷ Ekumu ki nânŋgâwaŋgiop. Yakât otmâ Dawiti nanŋe, kutŋe Solomon sâŋ, yâkŋe opon ya tuhuwaŋgiop.⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Anitâ ambonenŋe yahat yahatŋe nenŋe emet me opon mem kânâŋgâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ yuwu ekumu kulemguoŋ.⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senŋe âlâlâ saruan hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândânŋ otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukŋan yâhâ tat sâŋ tuhunihiŋetâ ârândânŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâŋe oponân ki tatman.” Den yawu kulemguoŋ tap.

Setepanŋe sâyiŋgiop.

⁵¹Yen biwiyenŋe kârikŋe. Biwi nânŋân nânŋânyenŋe ki pâroŋ yap. Tâmbâlipyenŋaŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betgum manbi

yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. ⁵²Emelâk emet inânñan Anitâhât poropetelipñaje ikñe hoñ bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulemguiwi ya kerehâk tâmbâlipyenñaje hilipyongowi. Otmu yakât bulâñeâmâ Yesu teteop ya yeñe betbangim howanân kuñetâ muop. ⁵³Otmu Anitâñe ikñe añelolipñe hângânyongomu ge girem den poropete ekyongonñetâ yâkñe kulemguiwi ya yeñe ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kuñetâ muop.

⁵⁴Setepanoñe den yawu sâam ekyongomu biwiyenñan hâumu kuk nâñgâwanñiwi. ⁵⁵Yawu otñetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbangimu himbimân senñe pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâam ekyongop. ⁵⁶“Himbim pâroñ sâamu Yesu, lok bulâñe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸Yawu sâamu “Den kâmbukñe hâlilijaye yap” sâam lâum dâim kapi betñehen gewi. Kapi betñehen gem kunlipyeñaje yeñe hâk katipñe kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutñe Saulo sâam, yâkât kâñe topñan katñetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹Setepano ya kâtñe kuñetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰Yawu sâam pilakbe sâam otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyinñihât nanñan.” Yawu sâam pilahop.

Kuñetâ mumu Sauloñe nâñgâmu ârândân olop.

Sauloñe Yesuhât komot mem bâleyehop.

8 ¹⁻³Setepano kuñetâ muop yan lok nombotñe Anitâhât tem lâum manbiñe isem lâum sumyeñan ari hanguiwi. Otmu Sauloñeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâam emet ârândân yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotñe mem teteyekmâ tembe lâulipñe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetñan katyekbi. Yawu otyinñijetâ lohimbi nombotñaje Yerusalem kapi pilâm itoñ galañ otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipñeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipñe Samaria ambolipñe den pat âlepñe ekyongop.

⁴Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm itoñ galañ otmâ ariwi yañe Yesuhât den pat âlepñe kapi ambolipñe ekyongowi. ⁵⁻⁶Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Pilip sâam, yâkñe Samaria yengâlen ari Yesuñe tihitnenñe olâkgât Anitâñe hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topñe topñe mem lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu denñe nâñgâñetâ bulâñe olop. ⁷Otmu lohimbi nombotñe weke bâleñaje mângâeyekmu manminiwi ya watyngimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotñe âlâmâ senyeñe bok sâsâñe otmu pareñe otmâ tatminiwi ya mem heñgemyongop. ⁸Yawu otyingimu kapi ambolipñaje biwiyenñe heronñe olop.

⁹Yâhâ kapi yan lok kâmbuknje âlâ manop, kutnje Simon sâmb, yâkne iknje mepaeakmâ hawat topnje topnje tuhuyingimu eknetâ sâtne otminiop. ¹⁰⁻¹¹Yakât otmâ kapi ambolipnje, lok geheje yahat yahatnje, lok kutyenje orop, kutyenje bia, kerehâkne yâkât nângânetâ yahatmu yuwu sâmb mepaemiwi. “Wâtge kâriknje tatgihiap. Yakât otmâ gekmunje Anitâhât dop oap.” Yawu sâmb yâkât kutnje “Wâtgât Amboje,” sâmb yâkât nângânetâ yahatmu manminiwi. ¹²Aiop, Anitânje tihitnenje otbe sâmb Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne Pilipne ekyongomu nângânetâ bulâje otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeinetâ toen katyehop. ¹³Yâhâ Simon lok kâmbuknje ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiye katmu toen kalop. Toen katmu yâkne Pilip orop manmâ kulem topnje topnje memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoaneje Samaria kapiân ariowot.

¹⁴Samaria kapi ambolipnaje Anitâhât den nângânetâ bulâje otmu biwiyenje Yesuhâlen katbi yakât den pat sâmb haok tuhujetâ Yerusalem kapiân arimu aposolone nângâwi. Pat ya nângâm lohimbî yaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tijâk kepeim manjetgât Petoro yet Yoane hângânyotgojetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷Arimutâ topyenje yuwu sâmb ekyotgowi. “Emelâk biwinenje Kutdânenje Yesuhâlen katmunje yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne ki ge mâmânje otningiop.” Yawu sâmb ekyotgojetâ nângâm Wâtgât mâmâjahât Heakne ge mâmânje otyingîâkgât kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmânje otyingiop.

¹⁸⁻¹⁹Mâmânje otyingimu Simonje ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nângâm tewetsenje mem ari yuwu sâmb âiyotgop. “Nâje lohimbî kunyenjan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne ge mâmânje otyingîâkgât tewetsenje yu yitgimune nângânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹Yawu sâmbu Petoroje yuwu sâmb ekuop. “Anitânje ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmânje otyingimap ya gâje tewetsenjenje puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitânje biwihe ekmu ki ârândân otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenje ya miakmâ ari.

²²⁻²³Biwihahât topnje yuwu nanjan. Netnje kunyenjan meyekmutnje kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitânje yakât matnje gihimu mem hiliwahomatgât nângân nângânge bâleje ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴Sâmbu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetjak nângânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

²⁵Aiop, Petoro yet Yoaneje Yesuhât den pat âlepne kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi

tapi mâtâp hâlânjâ tatmâ arap ya ambolipņe Yesuhât den pat âlepņe ekyongomutâ nânġâwi.

Pilipņe Yesuhât den pat âlepņe Itiopia lok ekuop.

²⁶Otmu yakât kakņan kulem âlâ Pilipġâlen teteop yakât sâmunne nânġâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatņetâ aņgom kâtiņ sâop. Yâhâ ki kâtiņ sâop sâp yan Anitâhât aņelo âlâņe Pilip tetewaņgim yuwu sâm ekuop. “Ġâņe yahatmâ emet kakņe ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâm ekuop.

²⁷⁻²⁸Yawu sâm ekum hânġângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipņe yegġât imbi kutdâ âlâ manop, kutņe Kandake. Otmu Kandakeņe ikņe tewetsenņahât galem pato âlâ hânġângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukņan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwaņgiop. Hotom uwaņgim pesuk pilâm ikņe hân waņgane beâsi betņehen hikum pilânjetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapiņan âwurem ariwe sâm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânņan Anitâņe poropete âlâ, kutņe Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipņe ehop. ²⁹Ekmu yan Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe yuwu sâm Pilip ekuop. “We, beâsiņe hân waņgane dâim arap endan bam ek.” ³⁰Yawu sâm ekumu Pilipņe sururuk sâm ari lok yaņe den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâm âikuop. “Den sâlikuat yakât topņe naņgat me?”

³¹Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâņe yukât topņe sâm kusânâ eknohomu nânġâmbâm. Yakât otmâ ġâņe hân waņgaņan garâ orowâk tatmâ topņe eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipņe yâhâ hâlânġbangim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³Otmu emelâk embâņân Anitâņe Yesaia den yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Lama kum ġâine sâm yan lohotņan tatmu lâum arimai yakât dopņeâk lok âlâ kune sâm otņetâ lohotņan kinop. Yawu otmu ki den nepņe pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ aņġoân somotņe hâreņetâ pâlâmņe tatmap. Yakât dopņeâk yâkņe pâlâmņe otmâ denyeņe kakņan ki sâop. Yâhâ kuņetâ muowâke yamâ benņe lohimbi kiņġitņe orowâkņe yâkâlen biwiyenāņe kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

³⁴Den ya sâlikum lok kutdâ yaņe yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitâņe âlâhât nânġâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikņahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵Yawu sâm âikumu den ya sâm kusânâ Yesuhât den pat âlepņe ya ekumu nânġâm ariowot. ³⁶Ari to âlâ mâtâp ġinņan ġiop yan arimutâ lok kutdâ yaņe ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katneġġât naņgan. Ya nânġârâ girawu oap?”

³⁷Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepŋe kioŋmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanŋe. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân waŋgaŋambâ kioŋmâ toen giowot. Ge Pilipŋe mem toen kalop. ³⁹Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Pilip lâum âlâengen arimu lok yaŋe ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi heroŋe pato nâŋgâm ariop. ⁴⁰Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipŋe kapi ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ek Yongop. Yawu otmâ benŋe Kaisaria kapiân ariop.

Kutdâŋe Saulo tetewaŋgiop.

9 ¹Sâp yan Sauloŋe biwiŋe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop. ²Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu lauŋan mem pepa âlâ kulemgum Saulo waŋop yakât topŋe yuwu. Sauloŋe pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyeye Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkŋe nâŋgawaŋŋetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetŋan katyekmu tatnomai. Topŋe yawu.

³Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ lauŋŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâm hâuop. ⁴Siliŋ siliŋ sâm hâumu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”

⁵Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbaŋgim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶Gâŋe yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâŋe yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷Yawu sâmu orowâk ariwiŋe den sâop yawuâk nâŋgâwi yamâ Yesu ikŋe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸Yawu otmâ kinŋetâ Sauloŋe yahatmâ senŋe omoŋgumu ki ehop. ⁹Yakât otmâ bukuliŋŋe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaŋe Saulo mem toen kalop.

¹⁰Aiop, Damasiko kapi amboŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kepeim manop, kutŋe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu Yesuŋe tetewaŋgim kutŋan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹Yawu sâmu Kutdâne yuwu sâmu ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutne “mâtâp tâŋ tâŋâk” sâmu, yan lok âlâ kutne Yurasi, yâkât emelan yâhâwu. Yan yâhâ lok âlâ, kutne Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹²Oran ulitnohomu nâŋe biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâŋe yâkâlen ari kunŋan mendâ senŋe suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³Yawu sâmu ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topne emelâk sâŋetâ nâŋgâman. Yerusalem kapi ambolipne nombotne gâhâlen biwiyeŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yinŋim mansap. ¹⁴Otmu Damasiko kapi ambolipne nenŋe gâhâlen biwinnenŋe kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetŋan katnenekbe sâmu hotom umai ya yeŋgât kunyeŋe hâŋgâŋuŋetâ takaop.”

¹⁵Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nâŋgâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyenŋe nâhât topne nâŋgâŋetgât Saulo âi sâmu waŋmâ hâŋgâŋumune yâk yeŋgâlen ari nine den pat âlepne ekyongowuap. ¹⁶Ekyongomu nombotne nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap. Yâhâ nombotne âlâŋeâmâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin kakŋan manbuap yakât topne ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷Yawu sâmu Ananiye yahatmâ emet sâpne kuwaŋgiop yan yâhâ Saulohât kunŋan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nâŋgâ. Yesu Kutdânenŋe mâtâwân tetehihimu ehonŋe nâ hâŋgânohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâŋe otgihimu senŋe suk sâmu ekbuat.” ¹⁸Yawu sâmu ekumu senŋe gara gara gemu suk sâmu ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um waŋetâ nemu wâtne tiŋ tiŋ sâmu ¹⁹Damasiko ambolipne Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloŋe Yesuhât topne Damasiko kapi ambolipne ekyongop.

²⁰Sâp ki kâlep otmuâk Sauloŋe Yura yeŋgât miti emetne tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topne ekyongom sâop. “Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâop.

²¹Yawu sâmu ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtne otmu yâkât yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnenŋe Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwi yâk hilipyongowe sâmu otmâ hâhiwin yinŋim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinŋetgât hotom umai ya yeŋgât kunyeŋe hâŋgâŋuŋetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nâŋgâmu bulâŋe otmu yakât eknongoap. Ya ekmunŋe sâtne oap.” Den yawu sâmu alahu gulahu otbi.

²²Yesuŋe tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe hâŋgâŋumu giop yakât topne Sauloŋe Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkne nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât

otmâ Yura lok nombotŋaje nâŋgâŋetâ bâlemu yâkât den kakŋan sâne sâm hâum pâpguwi. ²³Hâum pâpŋum yaŋak benŋe kune sâm yakât den hikuwi. ²⁴Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâp sâtŋan sip galem otmâ kinbi. ²⁵Sip galem otbi yakât den pat nâŋgâm omoŋdâŋe Saulo bukuliŋŋaje saka saka pato yakât kâlehen Saulo katŋetâ talop. Tatmu ip yaŋe saka saka yan sâhâm ip potonŋan mem tatŋetâ paŋ kârikŋe kâlep pato yakât manu launŋambâ yaehen kioŋmâ ba ariop.

Sauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶Yerusalem kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋŋe kepeim manbi ya yeŋgâlen Sauloŋe torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwiŋe Yesuhâlen kalop yakât topŋe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu betbaŋgiwi. ²⁷Betbaŋgiŋetâ aposolo âlâ, kutŋe Banawa sâm, yâkŋe Saulo dâim aposolo yeŋgâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloŋe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâŋe tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu yâkâlen biwiŋe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepŋe Damasiko ambolipŋe pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâm ekyongomu nâŋgâm Saulo buku otbaŋgiŋetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepŋe pahâk ekyongop. ²⁹Otmu Yura lohimbî nombotŋe Girik kapiân tetewiŋe nâŋgâm denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. ³⁰Otmu Den hikunŋetâ Yesuhât komotŋe ya nâŋgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katŋetâ waŋgaen yâhâmu mem ikŋe kapi, kutŋe Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹Sauloŋe Yesuhâlen biwiŋe kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotŋe lohotŋan manmâ biwiyeŋŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongonŋetâ nâŋgâm lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Petoroŋe Yesuhât wâtŋan kinmâ lok pareŋe heŋgeŋguop.

³²Petoroŋe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yeŋgâlen ariop. ³³Otmu kapi ya amboŋe, kutŋe Ainea sâm, yâhâmâ pareŋe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroŋe lok ya ekmâ yuwu sâm ekuop. ³⁴“Ainea. yuwu sâmune nâŋgâ. Yesu Kiristoŋe heŋgeŋgohoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâmu âlepŋe otmâ yahalop. ³⁵Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋŋe katbi.

Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop.

³⁶Kapi âlâ, kutŋe Yopa sâŋ, yamâ Lita kapi hâlânŋmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya yengâlen gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Tapita sâŋ, kutŋe âlâmâ Dokasi, yamâ nenŋe denân kutŋe “manŋen”. Imbi yaŋe lohimbi umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷Tapita ya mesek umatŋe tetewaŋgimu muop. Yakât otmâ lohimbi tânyongominiop yaŋe to kukŋe suk sukŋe yaŋe hâkŋe pirim lâum emet biwiŋe âlâen katŋetâ talop. ³⁸Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginŋanâk tap. Otmu sâp yan Petoroŋe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiŋe nâŋgâm lok yâhâp hânŋânŋotgoŋetâ ari yuwu sâŋ Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihēkmutŋe orowâk arine.”

³⁹Yawu sâmutâ Petoroŋe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katŋetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâŋetâ imbi kambut yaŋe mem hawamgum isewaŋgim tatŋetâ yehop. Yâhâ Tapitaŋe ki muop yan sâŋgumyene gâreyiŋgiminiop ya mem tiripguŋetâ ehop. ⁴⁰Petoroŋe ya ekmâ ekŋongomu yaehen ge kinŋetâ Tapita gotŋan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâŋ ekuop. “Tapita yahat.” Sâmu yanâk senŋe suk sâŋ Petoro ehop. ⁴¹Petoroŋe bātŋan mem yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroŋe den sâmu lohimbi yaŋe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴²Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat sâŋ haok tuhuŋetâ Yopa kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. ⁴³Otmu kapi yan lok âlâ, kutŋe Simon sâŋ, yâkŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhuŋetâ tewetsenŋe meminiop. Petoroŋe yâk orop yan im manop.

Aŋelo âlânŋe Konelio tetewaŋgiop.

10 ¹Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutŋe Konelio, yâhâmâ Roma yengât hep bero ya yengât kunŋe. ²Yâkŋe hep torehenlipŋe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwaŋgim manminiwi. Otmu yâkŋe Yura lohimbi umburuk manminiwi ya yengât tepŋe nâŋgâyŋgim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpŋe otmu yan Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu aŋelo âlânŋe tetewaŋgim kutŋan kunop. ⁴Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâŋe Anitâ tem lâuwaŋgim lohimbi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitânŋe nâŋgâhŋihimu âlepŋe otmap. ⁵⁻⁶Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâŋ, yâkŋe Yopa kâpiân nambeŋe orop im mansawot. Otmu nambeŋahât emet ya saru ginŋan tap yan lok hânŋânŋongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷Yawu sâŋ ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelioŋe hoŋ bawayâhâtŋe

lok yâhâp otmu hep bero âlâŋe Anitâhât denŋe lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸ Gaŋetâ aŋeloŋe tetewaŋgim den ekuop ya ekyongom hâŋgânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yaŋak hilâm kârikŋan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroŋe Anitâ ulitguwe sâm emet biwiŋe âlâen yâhâop. ¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po waŋgiop. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot uŋetâ siop. Yawu otŋetâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹ Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu hânân giop. ¹² Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ehop. ¹³ Gemu yan Kutdâŋe Petoro kunmâ yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâuwat.” Yawu sâop. ¹⁶ Den ya kalimbuŋe ekum yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topŋe nâŋgâm koahop. Nâŋgâm koakmâ tatmu Koneliohât hoŋ bawalipŋaŋe Yopa kapiân taka Simongât emet mem tetem gahatŋan kinmâ den sâwi.

¹⁹ Yâhâ Petoroŋe kulem tetemu ehop yakât nâŋgâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm ekuop. “Nangat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰ Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nâŋgâm kiwiliŋ otbuat. Yahatmâ gem yek.” ²¹ Yawu sâmu Petoroŋe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

²² Sâmu sâwi. “Topŋe yuwuhât takain. Hep bero kunneneŋe, kutŋe Konelio, yâkŋe Anitâ mepaem manmu nâŋgâwangimu ârândâŋ otmap. Otmu Yura ambolipŋaŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât aŋelo âlâŋe tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe taka den âlâ ekgohoâkgât nanŋan. Yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari dâim takanetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop yakât otmâ hâŋgânnongomu takain.” ²³ Yawu sâŋetâ Petoroŋe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroŋe Konelio ari ehop.

Emet haŋ sâmu yahatmâ Yopa kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴ Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yaŋak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelioŋe bukulipŋe otmu hep

torehenlipnje meyekmu ya yengât mambotmâ tatjetâ takawi. ²⁵Takanjetâ Konelionje Petoronje ekmâ gem lâum parahum heroje nângâwanjim mepaeop. ²⁶Yawu otmu Petoronje yuwu sâm ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷Yawu sâm ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ²⁸“Yeje Yura nengât topnenje nanjai. Nenje yen pâku lohimbi yekmâ betyinjimain. Otmu nenje yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kâriknje tap. Yakât otmâ nâje pâku lok yekmâ bâleje sâm nângâyinjimune gemap. Yawu nângâyinjim gaman yamâ yâhâlen Anitâje “Yawu ki nângâuwat” sâm yakât topje eknohop. ²⁹Yakât otmâ Konelionje lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpguwan.” Yawu sâm Konelio yuwu sâm âikuop. Wongât dâineketâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâm Konelio âikuop.

³⁰Yawu sâm âikumu Konelionje yuwu sâm ekuop. “Wâtgât mâmânjahât Heakje biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunje hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpje Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipje lajinje orowâk, yâkje tetenihim yuwu sâm eknohop. ³¹“Anitâ mepaem mandâ nângâhilihimu ârândâj otmap. Otmu lohimbi umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilonjo otmap. ³²Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâm, yâkje Yopa kapiân nabeje orop im mansawot. Nabejaje bulimakao hâkje gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³Yawu eknohomu sâm nâje lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâihekjetâ orowâk takai. Gâje takarâ biwine heroje oap. Yakât otmâ gâje Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴Yawu sâmu Petoronje yuwu sâop. “Anitâje lok nengât orotmemenengahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerenje nângâm hejenguan. ³⁵Otmu lohimbi komotje komotje hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbi âlâ me âlâje Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶Yâkje nanje Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesuje Yura lohimbi nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât kunnenje tatmâ tihitnenje otbisâp yakât den pat âlepje kâsikum ningim manmâ gaop ya nanjai. ³⁷⁻³⁸Otmu nenje orotmeme bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinnenaje kepeim manjet sâm Yoaneje den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje Yesu Nasaret kapi amboje mâmâje otbangimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topje topje memu ekmunje âlâ

kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâleŋaŋe lohimbi mem mângâeyekbi ya Yesuŋe watmâ hengemyongom manop. ³⁹Yâkŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenŋe yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kuŋetâ muop. ⁴⁰Mumu hanguŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ⁴¹Mumuŋambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyiŋgiop. Mumuŋambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânŋan Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴²Yâhâ lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwereŋe mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâm hâreningiwuap ya Anitâŋe Yesu Kiristo sâm waŋop. Yawu gârâmâ sâm hâreningiwuap yakât topŋe otmu ikŋe den pat âlepŋe ya lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomonŋe nâŋgâŋetgât Yesuŋe nep sâm ningiop. ⁴³Emelâk embâŋâmbâek Anitâhât poropeteliŋaŋe Yesuhât nâŋgâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyŋgiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”
Petoroŋe den yawu sâm ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe pâku lohimbi mâmâŋe otyiŋgiop.

⁴⁴Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶Ge mâmâŋe otyiŋgim nimbilamyene mem purik pilâyŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeŋe katbi yaŋe Petoro betŋan sâŋetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbiŋe den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaŋe yekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge pâku lohimbi yu mâmâŋe otyiŋgimu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷Yawu sâŋetâ Petoroŋe sâop. “Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge nen mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi yu yengâlen hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸Yawu sâm ekyongomu yâkŋe Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitŋetâ yâk orowâk tipiŋe tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yiŋgiop.

Petoroŋe pâku lohimbi yengât den pat aposolo ekyongop.

11 ¹Pâku lohimbiŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe yakât den pat nâŋgâwi. Yawu gârâmâ nombotŋeâmâ

nângânetâ bâleop. Yâkne yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatne sâm otnomai yamâ aŋgoân hâkyenahât torehenjan undip tuhuyinginom. Yawu nângâwi.
²Yawu gârâmâ Petoroŋe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaŋe yuwu sâm ekuwi. ³“Gâne wongât pâku lohimbî yengât emelan ari bâtyeŋambâ sot mem nion? Lok yaŋe hâkyenahât torehenjan undip ki tuhuŋgim mansai yakât nângâmunŋe dondâ bâleap.” ⁴Yawu sânetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topŋambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵“Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikŋan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu gotnan giop. ⁶Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan songo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban. ⁷Tatmu ekban yan Anitâne nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohuan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâuwat.” Yawu sâop.
¹⁰Kutdâne den ya kalimbuŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

¹¹Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹²Taka yaehen kinŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohonetâ gâne ki nângâm kiwiliŋ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâtŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sânetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunŋe den yuwu sâm eknohop. ¹³“Nâ emetnan tatmune aŋelo âlâne tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkne Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴Dâim takaŋetâ yâkne gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Anitâne tosayeŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyingimu mannomai.” Aŋeloŋe yawu sâm eknohop.” ¹⁵Konelioŋe yawu sâm eknohomu nâŋe Yesuhât den pat âlepeŋe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk yâk yengâlen ge mâmâŋe otyingiop. ¹⁶Yâk yengâlen ge mâmâŋe otyingiop ya ekmâ emet inânŋan Kutdâne den âlâ yuwu sâm eknongop ya nângâmunne teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneŋe lohimbî toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbîŋe nâhâlen biwiyene katnomai yanâmâ Anitâne ikne Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune ge mâmâŋe otyingiwuap.” Kutdâne yawu sâm eknongop. ¹⁷Otmu nenŋe Yesuhâlen

biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen hânġângumu ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi yengâlen hânġângumu ge mâmâŋe otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe nânġân nânġân âlâ katbuap ya nâŋe kuwanġiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nânġâmune ârândân oap.” Yawu sâŋ ekyongop.

¹⁸Petoroŋe yawu sâŋ ekyongomu nânġâŋetâ bulâŋe otmu ki denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nânġâmunŋe âilonġo loŋgo oap. Nen Yura lohimbine Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopŋeâk pâku lohimbine yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyingimu tap.” Yawu sâŋ Anitâ mepaewi.

Banawaŋe Antiok kapiân ari ya ambolipŋe Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹Setepano kuŋetâ muop yan Yura yengât papatolipyenŋe Yesuhât komot yongom watyekŋetâ itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Nombotŋe Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ mâtunġa âlâ, kutŋe Kipiro sâŋ, yan ariwi. Anġoân ariwi yaŋe Yesuhât den pat âlepŋe yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manbi. Nombotŋaŋe kapiyenŋe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe ekyongowi. ²¹Ekyongowi yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu pâku lohimbi kingitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat âlepŋe ya nânġâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeiwi.

²²Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeiwi yakât den pat ya sâŋ haok tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotŋe nânġâm Banawa hânġângunetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴Ari Anitâŋe tihityenŋe otmu lohotŋan manbi ya ekmâ heronŋe nânġâyingiop. Otmu Banawaŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbangimu pâku lohimbi yaŋe Kutdâhâlenâk biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesenġâlâkŋe nânġâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeiwi.

²⁵Otmu Saulonŋe tânnohoâk sâŋ Banawaŋe Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anġoân Yesuhât komot ya yengât kutyenŋe pato, “Kiristohât lohimbi”, sâŋ yongonbi.

²⁷Sâp yan lok nombotŋe Anitâhât den sâŋ tetewiŋe Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸Yâhâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe

Ahawo sâmb, emet inânñan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakñe po pato tetewuap yakât den biwiñan katmu sâmb teteop. Yawu gârâmâ yakât kakñan Roma yengât kunyeñe âlâ, kutñe Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹Emet inânñan Ahawoñe den yawu sâmb tetem Yesuhât komot ekyongomu nânñanjetâ bulânje otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâmb tewetsenñe dopyenânâk menduhuwi. ³⁰Tewetsenñe menduhum Banawa yet Saulo yitginjetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyenñe yinñiowot.

Herotñe sâmbu Petoro mem pâi emetñan katñetâ talop.

12 ¹⁻³Tihit tihit Hombañ ya kutñe âlâmâ Natic Hombañ ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot sâmb, yâkñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotñe mem pâi emetñan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipñe ekyongomu Yoane atañe, Yakowo ya mem enñatñe hârenjetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenñe yakât nânñanjetâ âlepñe olop. ⁴Otmu tembe lâulipñe ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetñan katñetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yañe galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbñe natic ya nem pesuk pilânomai yan Herotñe Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵Yawu otmâ Petoro mem pâi emetñan katñetâ talop yakât den pat nânñam Yesuhât komotñe menduhuakmâ Petorohât nânñawañjim Anitâ ulitguwi.

Añelo âlânje Petoro pâi emetñambâ holañmu gem ariop.

⁶Otmu emet hañ sâmbu yanâmâ Herotñe Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoñe yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetñan tatmu ip kârikñeñe mem bâtyenñe menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotñe âlânjeâmâ pâi emetñe yakât gahatñan galemgum kinbi. ⁷Yawu galemgum kinñetâ Kutdâhât añelo âlânje Petoro tetewañjim kinmu, yâkât lanñinñe siliñ siliñ sâmb pâi emetñe kâlehen hâuop. Yawu otmu añelo yañe Petoro mândem yuwu sâmb ekuop. “Getek, yahat.” Sâmbu ip kârikñe ya holañakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸Yahatmu añeloñe yuwu sâmb ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipñe karak. Otmu hâk katipñe kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹Yawu otmâ pâi emetñambâ gemutâ Petoroñe biwi yâhâp otmâ yuwu nânñâop. “Oait yu bulânje me amanân eksan.” ¹⁰Yawu nânñam gahatñan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatñe âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge pañ sâhâwi yan bamutâ gahatñe pañ sâmbu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ añelo yañe yapâek gulip olop.

¹¹Gulip otmu Petoro nânñan nânñanñe tetemu yuwu nânñâop. “Yiwereñe nânñamune teteap. Kutdâ ikñahâk añelo âlâ hânñangumu ge Herot otmu Yura papatolipnenñe yengât bâtyenambâ holañneksap.”

¹²Yawu nângâm yapâ ari Yoane Mareko mâmânje, kutje Maria sâm, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbî dondânje menduhuakmâ yâkât nângâwanjîm Anitâ ulitgum tatjetâ nângâop. ¹³Yawu nângâm emet gahatjan kinmâ den tuhuop. ¹⁴Den tuhumu honbawa imbi âlâ, kutje Lota sâm, yâkje gahatjan ba ombenje towatje nângâop. Yawu nângâm tepje yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatjan taka kinsap,” sâm ekyongop. ¹⁵Yawu sâm ekyongomu nângâm “Ândâpge manjumu sâmat,” yawu sâm ekuwi.

Yawu sâm ekujetâ kârikje otmâ sâop. “Bulânjanâk, gahatjan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen gâtje otmâ umutjanje taka teteningimap.”

¹⁶Yawu sâm alahuwi. Otmu belângen gahatje mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenje huruj sâop. ¹⁷Yâhâ Petoroje emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatjetâ Kutdânje anjelo âlâ hângângumu ge pâi emetjambâ holanjmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâm tij pilâm yuwu sâm ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulpnenje nombotje ari ekyongonomai.” Yawu sâm ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸Emet hanj sâmu tembe lâu yanje Petoro ekjetâ biatmu “Girawu oap?” sâm pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹Pâinjetâ biatmu Herotje kuk otmâ tembe lâulipje nombotje hângânyongomu omoje Petoro galemguwi ya yongonjetâ muwi. Yakât kakjan Herotje Yuraira hân pilâm, ikje kapi, kutje Kaisaria sâm, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰Herotje Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipjanje otmâ hilipgunjetâ yakât nângâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipjanje Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotje sâm hâreyinjimu sot ki memaihât nângâm Herot orop den hejengegune sâm yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutje Bilasto, yâhâmâ Herotgât honbawalipje yengât kunje manop ya tetewanjîm tewetsenje wanjî. Tewetsenje wanjetâ yâkje Herot ekumu den hejengegunomaihât sâp kalop. ²¹Sâp kalop ya tetemu Herotje lok kutdâhât senje âlâlânje ya memu hakjan yâhâmu ikje kakjan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²²Den ekyongomu lohimbî nângâjetâ ewe membe otmu lok kerekje den kârikjan yuwu sâm ekuwi. “Den eknongoat yu lok denje bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâm mepaewi. ²³Yawu sâm mepaenjetâ Herotje ikjahât nângâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât anjeloje ge kumu hom papato bâlejanje tepje ihmândemu muop. ²⁴Herot muop yakât den pat nângâm lohimbî kinjitje orowâkje Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ bulânje otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeiwi.

²⁵Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbije tewetsenje menduhum katbi ya Banawa yet Sauloje mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân

manbi ya yengât galemlipyene yingwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

Banawa yet Saulo âi sâm yitgim hângânyotgowi.

13 ¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotjane Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyeje yuwu. Banawa, Simion, kutje âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboje, âlâmâ Manaen, yâkne lok kutdâ Herot lepatjambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgunjetâ nângâyingiwuapgât lok yaje sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yuwu sâm ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yeje kunyetjan mem hângânyotgojetâ ariromawot.” ³ Yawu sâm ekyongomu yâkne âi memutâ bulâje tetewuapgât kunyetjan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgojetâ lok âlâ, kutje Yoane Mareko sâm, betyetjan sâmu orowâk ariwi.

Pauloje Elima ekumu senje omoj olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâje otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanga pato âlâen yâhânetâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât mâtuja âlâ, kutje Kipiro sâm, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Wangaembâ ge pâku lohimbi yengât kapi pato âlâ, kutje Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaje Yura yengât miti emetje tatmâ arap ârândâj yâhâ lohimbi Yesu Kiristohât den pat âlepje ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlânjâ tatmâ arap ya ambolipje Yesuhât den pat âlepje ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtje, lok kâmbukne yan manmap yâkât kutje Barayesu, yâhâ Girik denân kutje Elima sâm kumai. Yâkne ikje topje kurihiakmâ “Anitâje hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâm kapi ambolipje kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutje Serehio Polasi, yâk orop buku oraŋim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânje pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sâm Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiŋe Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiŋe katmapgât Elimane denyetje kakjan sâm kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Saulo, kutje aŋgo Paulo, mâmâje otbaŋgimu Elima ekmâ yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kiŋgoj otmat. Gâŋe Kutdâhât den bulâje kelangatmâ lohimbi kâityongomat. Gâ biwihe bap sâsâŋe. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâje matje gihimu senge omoj otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu senje omoj otmu lok âlâne bâtnan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop. ¹²Yawu otmu Serehio Polasiñe ekmu sâtje bâlene olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenñahât den pat nângâmu bulâne otmu yâkâlen biwiñane kepeiop.

Pauloñe Pisitia hânân ari den pat âlepñe lohimbi ekyongop.

¹³Pauloñe bukuyâhâtñe orowâk Papo kapi ya pilâm wanjaen yâhâñetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutje Pampilia sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoñe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴Pilâyelekmâ arimu yetñeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutje Pisitia sâm, yan kapi âlâ, kutje Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetñan yâhâ kapi ambolipñe orop menduhuakbi. ¹⁵Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâne yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâñe poropete ekyongomu den kulemguiwi ya kâsikum yingio. Kâsikum yingim tiñ pilâmu galemlipyeñane Paulo yet Banawa herone otyitgim yuwu sâm ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinenñe hewewej olâk.” ¹⁶Yawu sâñetâ Pauloñe yahatmâ “Den nângânâk tatñet,” sâm ekyongomu ândâp katñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yura bukulipnetñe, otmu yen pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñane kepeim mansai yen kerek yuwu sâm ekyongomune nângâñet. ¹⁷Yura lok nengât ambonenñe Anitâ yâkñe tâmbâlipnenñe wawaeyekmâ manman kârikñahât pat kuyingio. Otmu yakât kakñan yâkñe Aihita hânân ari kandi manñetâ Anitâñe lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtñe pato tatbañgiapñe Aihita bâtyeñambâ holanyekmu taka lok ki manmaiângen manbi. ¹⁸Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityeñe otmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ¹⁹Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâñe mâmâñe otyingimu lohimbi komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyeñe ya mem ambokum manbi. ²⁰Yawu manñetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâñe kunlipyeñe mem kânângâyekmu yâkñe lohimbi galemयोगom manbi. Galemयोगom manmâ gañetâ poropete âlâ, kutje Samue sâm, ya teteop. ²¹Sâp yan Isirae tâmbâlipnenñane lok kutdâ âlâne galemnongomu manne sâm Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueñe lauyeñan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtñe lok âlâ, kutje Kisi sâm, yâkât nanñe, kutje Saulo, yâk kânângâmu kunyeñe manmâ galemयोगomu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ²²Yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu yâkât gewâkñan Anitâñe Yese nanñe, kutje Dawiti sâm, ya kânângâm yuwu sâm lohimbi ekyongop. “Yese nanñe, kutje Dawiti, yâkñe tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoñ banihiwuap. Yakât otmâ nângâwanñian,” yawu sâop. ²³⁻²⁴Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâ, kutje Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem tihitnenñe otbuapgât pat Anitâñe emelâk embâñan

kuningiop. Pat yakât bulâje tetewuap nângâm Anitâje angoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nenje orotmemenenje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjañe kepeimunje toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵Otmu Anitâje Yoane âi sâm wañop ya tuhum pesuk pilâwe sâm otmâ yan lohimbi yuwu sâm âiyongop. “Yeje nâhât girawu nângâmai? Anitâje lok âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inje. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâje yâkât itâkat kâpekmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiñenjañe kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nângâñet. “Nen kerekñe Yesu Kiristohâlen biwinenjañe kepeimunje manman kârikñahât pat kuningiwom nângâm Anitâje Yesu hângângumu giop. ²⁷Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipñe otmu Yura papatolipnenjañe Yesuhât topñe ki nângâm heñgeñguwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñe ârândân miti selepñan yâhâ poropete yengât den sâlikum nângâñetâ ki keterakyiñgimu manminiwi. Yakât otmâ yâkñe sâm hârewañiñetâ kuñetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâje tetem heñgeñguop. ²⁸Yesu hakñan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuñetâ muâk” sâm Pilato ekuñetâ nângâyñgimu kuñetâ muop. ²⁹Otmu yuwu yawu yu ya otbangim howanân kuñetâ muop sâp yan emet inânñan Anitâhât poropeteliñjañe Yesuhât den kulemguwi yakât bulâje teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meñetâ gemu lâum ari kât mâtâpñe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmâ mem tiñgâloñetâ kinop yan lâum ba katñetâ talop. ³⁰Muop yamâ Anitâje mumuñambâ mem yahalop. ³¹Mumuñambâ mem yahatmu lohimbiñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyiñgimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yañe itoñ galañ otmâ ari yâkât den pat âlepñe Yura kapi ambolipñe ekyongowi. ³²⁻³³Anitâje tâmbâlipnenje yengât pat kuyiñgiop yakât bulâje tetemu menomgât Yesu mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuñambâ mem yahatbuap yakât nângâm Anitâje emet inânñan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât boñ yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereñe yu yakât topñe sâm teterâ lohimbi kerekñe ekmâ nângâñet sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴Anitâje Yesu mumuñambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânñan yuwu sâop.

“Nâje Dawitihât pat kuwanjiwan yakât bulâje kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵Otmu Dawitiñe Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâŋe lok bulâŋe nâ ki pilânekâdâ mum tâtuk sâwom.”

Yawu tap.

³⁶Anitâŋe Dawiti âi sâm waŋop ya tuhum lohimbi tihityeŋe otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipŋe yeŋgât sumân hanguŋetâ tâtuk sâop. ³⁷Yâhâ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. ³⁸⁻³⁹Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenŋe Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâm pâpŋumain. Yakât otmâ nenŋe Anitâhât senŋan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yeŋgât tosa pilâyŋimap. Otmu yeŋe gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ Anitâŋe bulâŋanâk tosayeŋe pilâyŋiwuap. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât tâmbâlipnenŋe yeŋgâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. ⁴⁰Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋe yeŋgât kasalipyenŋe taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânŋan Anitâhât poropete âlâŋe ekyongomu ya nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Poropeteŋe den kulemguoŋ ya yuwu tap.

⁴¹“Nâhât den nâŋgâŋetâ gemap ya yeŋgâlen kulem âlâ memune ya ekŋetâ tâŋât otbuap. Otmu poropetelipnaŋe kulem yakât topŋe sâm tetem ekyongoŋetâ gurâ yawuâk nâŋgâŋetâ tâŋât otmu munomai.” Anitâŋe den yawu sâm poropete ekumu kulemguoŋ.

Yâhâ tâmbâlipnenŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ tâŋât otmu muwi yakât dopŋeâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Pauloŋe yawu sâm ekyongop.

⁴²Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetŋambâ giowot. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galemlipyenŋe ekyotŋoŋetâ ariowot. ⁴³Miti emetŋambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkŋe betyetŋan sâwi. Otmu yâkŋe Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ tihityeŋe otbuapgât Paulo yet Banawaŋe den kâsikum yŋŋim biwiyenŋe mem heweweŋ tuhuyehowot. ⁴⁴Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen pâku lohimbi kiŋŋitŋe orowâkŋe Kutdâhât den nâŋgâne sâm miti emetŋan yâhâwi. ⁴⁵Miti emetŋan yâhâŋetâ pik sâmu Yura lohimbiŋe yekmâ nâŋgâm bâleyŋŋim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶Yawu otŋetâ Paulo yet Banawaŋe kârikŋe otmâ yuwu sâm ekyongowot. “Netŋe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeŋe yâkât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu manman kârikŋahât pat ki menehât nanŋai. Yakât otmâ netŋe yen pilâyekmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari den pat âlepŋe yu ekyongorom. ⁴⁷Emelâk embâŋân Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguoŋ den yakât bulâŋe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoŋe balam saumunŋe laŋinŋe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopŋeâk yen hâŋgânyongomune pâku lohimbi

yengâlen ari manman kârikjahât den pat ekyongonjetâ nângâm biwiyenjan hanj sâyîngimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulempuop yakât bulâne netgâlen teteap yu.”

⁴⁸Yawu sâam ekyongomutâ den ya pâku lohimbijne nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikjahât pat yakât bulâne menomaihât Anitâne emet inânjan sâam kalop.

⁴⁹Otmu Kutdâhât den pat âlepne ya sâam haok tuhujetâ lohimbi kinjigitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjan kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot.

⁵⁰Yesuhât den pat âlepne sâam haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyenjan yakât nângânetâ bâlemu kapi ya ambolipne yengât kunlipyene otmu imbi kunne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyînginetâ Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot. ⁵¹Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâne matne umatjeâk yîngiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetjan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyîngim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵²Arimutâ benne kapi ambolipjan Yesuhâlen biwiyenjan kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyîngimu herone kakjan manbi.

Paulo yet Banawane Ikonion kapiân ariowot.

14 ¹Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetjan yâhâm Yesuhât den pat âlepne ekyongomutâ nângânetâ bulâne otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kinjigitne orowâkne biwiyene Yesuhâlen katbi. ²Yâhâ Yura lok nombotjan biwiyene kârikne otmâ Yesuhât den nângâm hâkân otbi. Yawu otmâ kapi ambolipne nombotne biwiyenjan kionjetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³Yawu gârâmâ yâkne kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenne yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâne lohimbi tihityene otbe sâam oap yakât topne ekyongomutâ nângânetâ bulâne olâk sâam Anitâne mâmâne otyitgimu kulem topne topne miowot. ⁴Yâhâ kapi ambolipjan hionakmâ nombotne Yura galemlipyene yengât den hohewi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵Yawu otmâ hionakbi yakât otmâ Yura galemlipyenjan kapi ambolipne otmu Yura lok nombotne yanje alahujetâ biwiyene kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtnje yotgonom nângâm yakât den hikuwi. ⁶Den hikuwi yakât pat nângâm aposolone kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetne Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepne kapi ya ambolipne ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸Lisitera kapiân lok âlâ mâmânahât tepnambâek kâine parene tetem manmâ gaop. ⁹Yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepne lohimbi ekyongop

ya ândâp katmâ nânġâm tatmu Pauloŋe ekmâ yuwu nânġâop. “Lok yuŋe biwiŋe Yesuhâlen katmu Anitâŋe heŋgeŋguwuapġât dop tap.” ¹⁰Yawu nânġâm yuwu sâmu ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yaŋe uk sâmu yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹Yawu otmu lohimbî yan kinbiŋe kulem ya ekmâ Likanio yeŋe denyenjan den sâwi. Den sâwi yakât topŋe yuwu. “Hewukŋe lok yâkŋe lok hâtġum hohetnenŋan taka tetem kinsawot.” ¹²Yawu sâmu Banawa ekmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Yusi sâmu, ya kunbî. Yâhâ Pauloŋeâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Hemesi sâmu, ya kunbî. ¹³Yawu sâmu yotgonmâ Paulo yet Banawa yetġât hotom uyitġine sâmu otbî. Otmu hewukŋe lok Yusi yakât lok kâmbukŋe lohimbî sâyiŋimû birâm topŋe topŋe lotohom bulimakao enġatŋan sâhâm pilâŋetâ ġemu enġatŋe hârene sâmu dâim opon kâmbukŋe kapi betŋehen kinsawân ariwi.

¹⁴Hotom uyitġine sâmu otŋetâ Paulo yet Banawaŋe ya nânġâm pârâk pilâm sururuk sâmu hohetyenjan ari kinmâ yetġât hâk katipŋe kâkâlep mânunġahowot ya mem duwalowot. ¹⁵Mem duwatmâ yuwu sâmu kuyiŋġiowot. “Bâe, yeŋe girawu otne sâmu oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitġine sâmu oai? Yeŋeâmâ hewukŋe lok tâŋât ya betyiŋġim Anitâ Manman Amboŋeŋe hân himbim kândikyotġom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋet sâmu yâkât den pat ekyongore sâmu takawit. ¹⁶Otmu emelâk embânġambâek pâku lohimbî hânŋan kulemŋan mansai ya yeŋġât tâmbâlipyenġe yeŋe enġatyeneâk watmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ ġawi yan undip ki katyiŋġiop. ¹⁷Yawu ġârâmâ ikŋe topŋe tetekŋan ekŋetġât hop sambe lâttâpyongomap. Yâkŋe sâpŋanâk ġelâk hânġâŋumû ġemu kalamyeŋan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heronċe kakŋan manmai.” ¹⁸Den yawu sâmu ekyongomutâ lok nombotŋeŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ bâsok hotom uyitġiwi.

Paulo kâtŋe kuwi.

¹⁹Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotŋeŋe Antiok kapi Pisitîa hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipŋe yeŋġât enġatyenjan ġeŋetâ Paulo dâim kapi betŋehen ari kâtŋe kuwi. Otmu yâkŋe Paulohât muap sâmu pilâm ariŋetâ derepġum talop. ²⁰Yawu otmâ kapi ambolipŋe nombotŋe Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwiŋe kapiâŋembâ ġe ekŋetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet haŋ sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ kapi ambolipŋe lok kiŋġitŋe orowâkŋe nânġâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²²Âwureowot yan kapi ârândânġ Yesuhât komot tatbî ya yeŋġât biwiyeŋe orotok sâmapġât mem kârikŋe

tuhuyekmâ yuwu sâ m ekyongowot. “Nenje yen orop biwinenjae Yesu Kiristohâ len kepeimain. Yawu otmâ manmunje lohimb i belângen manma ije mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginetâ ki lohotje otmâ mannom otmuâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne ningimu menom.” Yawu sâ m ekyongowot.

²³Otmu Anitâhât nângân nângânjan tatmap ya Wâtgât mâmânjahât Heakne mem biwi nângân nângânyetjan katmu nângâm utâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkne Yesuhât komotje komotje ya yengâlen ari galemlipyeje mem katyehowot. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu Kutdâhâ len biwiyenjae tiñâk kepeim manjetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴Kapi ya pilâm Pisia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵Yan taka Yesuhât den pat âlepne Perehe kapi ambolipne ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginjan tap yan giowot. ²⁶Otmu yapâ waŋa patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekm u giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimb i yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâne mâmâne otyitgimu nepne memutâ bulâne tetewuap nângâm Yesuhât komotje Anitâ ulitgum hângânyotgojetâ yapâ ariowot.

²⁷Otmu Paulo yet Banawaŋe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâne mâmâne otyitgim mâtâp meytgimu Yesuhât den pat âlepne pâku lohimb i ekyongom utâ yâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâ len biwiyenjae kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸Otmu yan yâkne Yesuhât komot orop sâp kâlewâk manbi.

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

15 ¹Lok nombotjae Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâ m Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenje tetejetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyenjahât torehenjan undip tuhuyinginomgât Moseje girem den âlâ kulemg uop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimb ije ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâne ki meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.”

²Yawu sâ m ekyongojetâ benje Paulo yet Banawaŋe denyenje kakjan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâ m den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotje orowâk hângânyongomunje Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyeje ekyongojetâ umatje teteap yu sâ m hengegunomai.” Yawu sâwi.

³Yawu sâ m hângânyongojetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepne pâku lohimb i ekyongom utâ nângânetâ bulâne otmu Kutdâhâ len biwiyenjae kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongojetâ nângâm tepyeje heronje pato olop. ⁴Otmu Yerusalem kapiân arijetâ aposolo, Yesuhât

komot, otmu yâk yengât galemlipyenaje yekmâ heronje otyingimi. Heronje otyingim Anitâne māmāne otyitgimu pāku lohimbi yengālen nep miowot yakât topne ekyongowot. ⁵Ekyongomutâ Parisaio lok nombotje Yesuhālen biwiyenaje kepeiwine yahatmā yuwu sām ekyongowi. “Pāku lokne Mosehāt girem den watmā hāknyehāt torehenjan undip tuhuanginetâ âilonjo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoronje den ekyongop.

⁶Den ya hejengegune sām aposolo otmu galemlipyenaje yenjâk menduhuakbi. ⁷Menduhuakmâ den sahangim tatjetâ Petoronje yahatmā yuwu sām ekyongop. “Bukulipne, yuwu sāmune nāngānet. Nāne pāku lohimbi yengālen ari Yesuhāt den pat ālepne ekyongomune nāngām Yesuhālen biwiyenaje kepeinomialhāt Anitāne mem sāliphohom āi sām nihiop ya nangai. ⁸Anitāne nen lok kerek biwinenjahāt topne nāngāmapne ikne Wātgāt māmānahāt Heak hāngāngumu Yura nengālen giop. Otmu yakât dopneāk Anitāne Wātgāt māmānahāt Heak hāngāngumu ge pāku lohimbi biwiyene mem hewewen tuhumu Yesuhālen biwiyene katbi. Yakât otmâ Anitāne pāku lohimbi nāngāyengim. ⁹Nen Yura lohimbi otmu pāku lohimbi orop dop konohāk mansain. Pāku lohimbine biwiyene Yesuhālen katbi yan yâk yengât tosa pilāyengio. ¹⁰Yakât otmâ yene wongāt Anitā wangim umatne ālâ pāku lohimbi kakyenjan katne sām oai? Emelāk embānāmbæk tāmālipnennaje girem den lāum hāum pāpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuāk lāum hāum pāpgumain. ¹¹Yakât otmâ girem den lāuņet sām nenje ki sāyenginom. Yesu Kutdāne pāku lohimbi māmāne otyingimu yākālen biwiyenaje kepeimai. Yakât otmâ yākne manman kârikjahāt pat yakât bulāne yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuāk.” Yawu sâop.

¹²Otmu Anitāne Paulo yet Banawa māmāne otyitgimu pāku lohimbi yengālen ari kulem topne topne memutâ eknetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nāngāwi.

Yakowoņe den ekyongop.

¹³Paulo yet Banawaņe den sām tiņ pilāmutāmâ Yakowoņe yahatmā den yuwu sām ekyongop. “Bukulipne, den sāmune nāngānet. ¹⁴Anitāne pāku lohimbi tihityene otmu nombotņane ikņan biwiyenaje kepeim mansai ya manman kârikjahāt pat kuyengio. Yakât den pat Simonne eknongomu nangain. ¹⁵Emelāk emet inānņan Anitāne poropete ālâ den ekumu kulemguop yakât bulāne tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶“Kutdāne yuwu yap. “Hāmbāi Dawitine Isirae lohimbi galemyongoap ya yengât kasalipyenaje taka yongom itit kiom tuhuyenginetâ kapi kâwurumneāk kinbuap. Otmu nāngāmune ârāndāņ otmu sese hākulipyenaje âwurem taka kâwurum ya pitim kapi āņe

tuhum yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe mem kânâŋgâmune lohimbi tihityeŋe otmu âilonŋo lonŋo mannomai.

¹⁷Yawu otmâ pâku lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya nine pat kuyiŋgiwan yâkŋe Kutdâhâlen ari hoŋ bawaŋgim mannomai.

¹⁸Emelâk emet inânŋan Kutdâŋe den yawu sâm teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹Yakât otmâ biwinaŋe yuwu naŋgan. Pâku lohimbije Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenŋe kepeine sâm otmai ya yengât ki undip katyiŋginom. ²⁰⁻²¹Emelâk embânâmbâek Yura nengât papatolipnenŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândân miti emetyeŋan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâŋgâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyiŋginom. “Pâku lohimbije Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao engatŋe sâhâm maŋguŋetâ mumbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyiŋginom. Yawu.” Yakowoŋe den yawu sâop.

**Pâku lohimbije Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi
ya yengât pepa kulemgum katyiŋgiwi.**

²²Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenŋe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekŋetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetŋe Yurasi Basawa yet Sila sâm, yâk mem katyelekbi. ²³Lok yâhâp yuŋe Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yingim hânŋânyongowi.

“O Bukulipnenŋe,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai yen Anitâŋe meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyenŋe heronŋe nâŋgâyingim pepa yu kulemgum katyiŋgiain. ²⁴Umatŋe âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotŋe yeŋe engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topŋe topŋe ekyongonŋetâ nâŋgâwi. Nenŋe lok ya ki âi sâm yingim hânŋânyongowin. ²⁵⁻²⁷Yakât otmâ nenŋe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetŋe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekmâ hânŋânyotgomunŋe taka den ekyongomutâ nâŋgânomai. Yâkŋe Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawaŋe Kutdâ Yesu Kiristo hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan manmawot. ²⁸Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan katmu nâŋgâmunŋe tetemu undip ki katyiŋginom yawu naŋgain. Yâhâ girem den pâŋe tâlâwâk ekyongoain yu lâunŋetâ ârândân

otbuap. ²⁹Pâku lohimbijê Porom Lâpio mepaem sotbân gotyejan katnomai yapâ gâtje ki mem nenomai. Otmu nonij bulimakao engatje sâhâm mangujetâ mumbuap ya otmu yakât hepje ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manjetâ ârândâj otbuap. Yawu. Nen bukulipyeje Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰Pepa yawu kulemgum yingim hângânyongojetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotje mem menduhuyekmâ pepa ya yingwi. ³¹Pepa ya yingjetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyêje orotok sâmapgât lohotjan mannomai sâm kulemgumi ya sâlikum nângâjetâ tepyeje heronje olop.

³²Anitâje Yurasi yet Sila mâmâje otyitgimu yâkje lohimi ya den kâlewâk ekyongom biwiyêje mem hewewej tuhuyehowot.

³³⁻³⁴Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi yamâ Silajeâmâ pilâm yan manmu Yurasije ikjâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵Paulo yet Banawaje Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtje lok nombotje orop Kutdâhât den lohimi kâsikum yingwi. ³⁶Sâp âlâen Pauloje Banawa yuwu sâm ekuop. “Netje anjoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipje ekyongomutje nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyêje kepeiwi. Yâkje girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷Yawu sâmu Banawajeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸Emelâk Yoane Marekoje âi pâjan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawaje Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Pauloje nângâmu ki ârândâj olop. ³⁹Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuaŋgim pilahowot. Pilakmâ Banawaje Yoane Mareko memu orowâk waŋga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtuja yan ari kioŋowot. ⁴⁰Yâhâ Paulojeâmâ Sila memu Kutdâje tihiyetje olâk sâm Yesuhât komotje hângânyotgojetâ ariowot. ⁴¹Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipje kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yeŋgât biwiyêje orotok sâmapgât mem kârikje tuhuyehowot.

Pauloje Timoteo memu orowâk ariwi.

16 ¹Paulo yet Silaje Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutje Timoteo, yâkât topjeâmâ yuwu. Âwâje yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâjaje Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmâŋaitje Yesuhâlen biwiyetjaje kepeim manminiowot. ²Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipje Yesuhâlen biwiyêje kepeim manminiwiŋje Timoteohât

nângâjetâ yahalop yakât otmâ yâkât topŋe Paulo ekuwi. ³Paulo ekuŋjetâ nâŋgâm Timoteo orowâk arirom sâŋ yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiŋe Timoteo âwâŋe ya Girik amboŋe ya nâŋgâm metewi. Yakât otmâ Pauloŋe Mosehât girem den lâum Timoteo hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwaŋgiop. ⁴Yawu otmâ kapi ârândâŋ ari aposolo otmu Yesuhât komotŋe Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyeŋeŋe girem den kulemgum katyŋgiwi ya lâum mannomai sâŋ Yesuhât komolipŋe ekyongowi. ⁵Yawu otŋetâ Yesuhât komotŋe Kutdâhâlen biwiyeŋeŋe tiŋâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manŋetâ hilâm ârândâŋ pâku lohimbi nombotŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiyeŋeŋe kepeim yâk yengâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

**Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem
purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.**

⁶Paulo yet Silaŋe kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongore sâŋ otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongom ariowot. ⁷Yawu otmâ Misia hân bânŋehembâ ari Bitinia hânân arire sâŋ otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yawuâk undip katyitgiop. ⁸Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginŋan Toroa kapi tawân gemutâ nâŋe mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban. ⁹Yawu otmâ emet ŋiŋ sâmu orowâk iwin. Otmu omoŋdâŋe Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtŋe lok âlâŋe tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe Makeronia nengâlen ga tânngowuat.” ¹⁰Kulem tetemu ehop ya Pauloŋe eknotgomu nâŋgâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongonomgât Anitâŋe sâŋ ningiap.” Yawu sâŋ Makeronia hânâŋen arine sâŋ mitiwahom tatbin.

¹¹Otmu emet haŋ sâmu waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet ŋiŋ sâowân Samotarake mâtuaŋa yan ari katnenekmu gewin. Emet haŋ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹²Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunŋe. Roma lohimbi kiŋŋitŋe orowâkŋe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunŋe hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³Otmu kapi betŋehen to âlâ tap yan Yura lohimbiŋe Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotŋe mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. ¹⁴Otmu Tiatira kapi amboŋe, imbi âlâ, kutŋe Litia sâŋ, yâkŋeâmâ sâŋgum gârem katmu puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe miakmâ manminiop. Imbi yaŋe

Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâje biwiņe mem hewewen tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nâņgâmu bulâje otmu Yesuhâlen biwiņaje kepeiop. ¹⁵Yakât otmâ imbi ya otmu ikņe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekņetâ imbi yaņe yuwu sâm eknongop. “Kutdâhâlen biwiņaje kepeimune manman kârikņahât pat kunihiap yakât otmâ nâhât emelan takaņetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâmu nenje yâkât emelan yâhâwin.

**Roma yengât tembe lâuje Paulo yet Sila
meylekmâ pâi emetņan katyelekbî.**

¹⁶Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenjan gemunje, hoņbawa imbi âlâje mem tetenenehop. Otmu weke bâleņaje kakņan mem lohimbi yengâlen ari yu ya teteyiņgiwuap yakât topņe sâm tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenje me senje âlâlâ yakât hâmeņe sâm waņminiwi ya mem ari galemlipņe yingiminiop. ¹⁷Aiop, imbi yaņe Paulo ekmâ betnenņan gam den kârikņan yuwu sâop. “Lok yuņe Anitâ yahat yahatņe hoņ bawaņgim manman kârikņan manmâ yâhânomgât topņe eknongone sâm takai.” ¹⁸Hilâm ârândâņ betnenņan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Pauloje nâņgâmu ki ârândâņ otmu purik sâm weke bâleņe ya yuwu sâm ekuop. “Nâņe Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleņe yaņe yâkâlebâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹Yâhâ imbi yakât galemlipņaje tewetsenje me senje âlâlâ yâkâlebâ âlâku ki menomai ya nâņgâwi. ²⁰Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiaplipyenje yengât senyenjan katyeleķetâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetņan sâwi. “Yura lok yuņe kapinenņan taka ki orotņe otņet sâm meme sâsâ tuhunenekmutâ nâņgâmunje dondâ bâleap. ²¹Yâkņe orotmeme âiņe, nen Roma lohimbiņe ki otmain ya otņet sâm kâsikum ningim tawot.” ²²Yawu sâņetâ lohimbi sombemân kinbiņe nâņgâm bâleyitgiņetâ Roma yengât kiaplipyenaje yetgât hâk katipņe mem duwatmâ tuhumi pilâm tembe lâulipyenje ekyongoņetâ kapamje dondâ yotgowi. ²³Yotgoņetâ hâkyetņe bânj bâlâņgum hewâk pato otmu pâi emetņan mem yâhâ katyeleķetâ tatmutâ gahatņe ya kârikņeâk maņgum heņgeņgum katyeleķetâ tatset sâm galem ya ekuwi. ²⁴Ekuņetâ pâi emetņe yakât biwiņe âlâ tânâmņan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hioņmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetņe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâņetâ yan talowot.

²⁵Otmu omoņ tânâmņan Paulo yet Silaje kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotņe pâi emetņan katyekņetâ tatbi yaņe nâņgâyitgiwi. ²⁶Yawu otmâ mososoņ pato mem pâi emetņe ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatņe kerek hindakmâ aņ sâm kinop. Otmu pâi emetņan ip kârikņaje sâhâyekņetâ tatbi ya yengât ip kârikņe ñerek holaņakmâ kisik pâsok

sâop. ²⁷Yawu otmu galem yaŋe amanâmbâ yahatmâ gahatŋe ya aŋ sâam kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleŋe kerek yaehen kioŋmâ arai sâam tewetŋe mem dâim ikŋe engatŋe kârâm hâreakbe sâam olop. ²⁸Yawu otmu ekmâ Pauloŋe yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike engatŋe ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰Yawu sâamu galem yaŋe balamgât sâamu bukulipŋaŋe balam saum waŋetâ pâi emetŋan yâhâm gem yehop. Tatŋetâ yekmâ kâi bâteŋe kârân kârân sâamu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâam âiyotgop. “Nâŋe girawu otmune Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

³¹Sâamu yuwu sâam ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihane kepeim manbuat otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³²Yawu sâam Yesu Kutdâhât den pat âleŋe yâk otmu hep torehenlipŋe yawuâk ekyongowot. ³³Ekyongomutâ galem yaŋe hepyetŋe piriŋitgiop. Piriŋitgimu ikŋe otmu imbiŋe naomŋe hârok mem toen katyehowot. ³⁴Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikŋe emelan yâhâ sot um yitŋiŋetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyehane kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵Emet hanj sâamu Paulo yet Sila holaneylekŋetâ ariromawotgât Roma yengât kiapliŋeŋe tembe lâu hânŋanyongonŋetâ pâi emetŋan ariwi.

³⁶Pâi emetŋan ari “holaneylekdâ kioŋmâ ariyet” sâam galem ya ekuwi. Ekuŋetâ pâi emetŋan yâhâ Paulo yuwu sâam ekuop. “Kiapliŋennane den katŋetâ takap. Yakât otmâ holaneylekmune kioŋmâ ariromawot.”

³⁷Yawu sâamu Pauloŋe tembe lâu ya yuwu sâam ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât anŋoân kiapliŋeŋe ki ânotgom topnetŋe nânŋâwi? Yawu otmâ lok senyenan kapamŋe imbiâk notgom pâi emetŋan mem katneleŋetâ tait. Yamâ yeŋe netgât yohân kioŋmâ ariyet sâam hânŋanyongonŋetâ taka eknogonŋetâ nânŋâmune ki dopŋan oap. Kiapliŋeŋe yeŋak taka eknogonŋetâ yanâmâ kioŋmâ arirom.” Yawu sâam ekyongop.

³⁸Yawu sâam ekyongomu tembe lâu yaŋe purik sâam ari kiapliŋeŋe teteyiŋiwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâam kiapliŋeŋe ekyongonŋetâ yâkŋe nânŋâm pârâk pilâwi. ³⁹Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohottan ekyotgom pâi emetŋambâ dâiyelekmâ ge hânŋanyotgonŋetâ kioŋowot. ⁴⁰Yapâ kioŋmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyehane orotok sâamapgât den ekyongom biwiyehane mem heweweh tuhum yapâ pilâyekmâ ariowot.

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

17 ¹Paulo yet Silane kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetŋe ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ²Yan ari Yura yengât miti emetŋan yâhâ Yura lok orop Anitâhât

den emelâk miti pepaen kulemguiwi yakât alahuŋetâ tatmâ nângâ nângâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³Yawu otmâ Yesuhât topŋe yuwu sâm ekyongowot. “Yesuŋe tihitnenŋe olâk” sâm Anitâŋe hânggângumu giop. Gemu lok bâleŋaŋe kum mem âlâlâ tuhuŋetâ sât gum muowâke yamâ benŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât topŋe emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe miti pepaen kulemguiwi tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipŋe yengât imbilipyeŋe nombotŋe otmu Girik lohimbi Yura yengâlen torokatŋetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuŋe Paulo yet Banawaŋe den sâowot ya nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi.

⁵Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesengâlâkŋe den ya nângâŋetâ ki bulâŋe otmu lok hilâm ihi nombotŋe mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonŋetâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ Yura lok yaŋe lok menduhuyekbi ya tepyen an nângâŋetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶Emelan ari pâinyelekŋetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtŋe lok nombotŋe meyekmâ papatolipyeŋe yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonŋe lok yâhâp dâim emetŋan katyelekmâ tawot. ⁷Yâkŋe lohimbi kendâyiŋgimutâ kuk kapam otmai. Yâkŋe nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennahât den bet pilâm lok kutdâ âiŋe, kutŋe Yesu sâm, “yâkŋe tihitnenŋe otmap” yawu sâm yâkât den lohimbi eknongom tawot.” ⁸Yawu sâŋetâ kapi ambolipŋe otmu papatolipyeŋe den ya nângâm biwiyenŋan tâlimu kuk pato otbi. ⁹Yawu otmâ papatolipyeŋe Yason otmu bukulipŋe ekyongonŋetâ tewetsenŋe katmâ pâi emetŋe puluhum kionŋi.

Pauloŋe Yesuhât topŋe Berea kapi ambolipŋe ekyongop.

¹⁰Emet omoŋ otmu Yesuhât komotŋe Paulo yet Sila yohân hângânyotŋonŋetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbi yengât miti emetŋan yâhâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongop. ¹¹Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbiŋe biwi kârikŋe otmâ denyetŋe nângâŋetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbi yaŋe biwi hewewenŋe otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâŋe me bia” sâm hilâm ârândânŋ yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwi. ¹²Yawu otmâ yâk yengâlen gâtŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Otmu Girik lohimbi yahat yahatŋe nombotŋe yawuâk.

¹³Yawu gârâmâ Pauloŋe Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângâŋetâ bulâŋe olop yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbiŋe nângâŋetâ bâleop. Nângâŋetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipŋe biwiyenŋan kuiŋ kuiŋ kendâyiŋgiwi.

¹⁴Yawu otŋetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo

yamá Yesuhât komotnje ekuñetâ kapi ya pilâm saru ginñan ariop. ¹⁵Otmu Yesuhât komolân gâtñe lok nombotñaje Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâm otñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe Sila yet Timoteo ekyotgoñetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâm ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶Pauloñe Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topñe topñe hâwim kânâñgâñetâ talop ya ekmâ biwiñe kâlâp siop. ¹⁷Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetñan yâhâ Yura lok nombotñe otmu Girik lok nombotñaje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahañgiwi. ¹⁸⁻²¹Aten kapi ambolipñe otmu lok nombotñe kâlepñehembâ taka yan kandi manbiñe den añgo teteminiop yakât topñe nâñgâm heñgeñgune sâm alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Pauloñe hilâm ârândañ sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu den sahañgiminiwi. Otmu kapi yan lok nâñgân nâñgânyeñe orop komot yâhâp manbi, kutyene Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtñaje Paulo orop tatmâ den sahañgiwi. Nombotñaje Paulohât yuwu sâwi. “Lok yuñe den ihilâk sâmap. Nâñgân nâñgânñe bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe Pauloñe ekyongomu nombotñaje yuwu sâwi. “Lok yuñe lohimbi ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâm den âiân katne sâm den sâsâ emetñe âlâ, kutñe Aripako sâm, yan dâim yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. “Gâñe den añgo eknongom gat ya nâñgâmunñe ki keterakningimap. Yakât otmâ topñe sâm heñgeñgurâ nâñgâne.” Yawu sâwi.

Pauloñe Anitâhât den ekyongop.

²²Yawu sâñetâ Pauloñe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Aten kapi ambolipñe yengât orotmemeyene âlâlâ ekmâ yuwu nañgan. ²³Yeñe Porom Lâpioyene topñe topñe mepaem manmai. Nâñe kapiyenan bam gam Porom Lâpioyene dondâ hâwim kânâñgâñetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawene inâk tap yan den yuwu kulemgum katñetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topñe ki nâñgâmain yâkât kawene.” Ki nâñgâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topñe âun yuân ekyongomune nâñgânomai. ²⁴Kutñeâmâ Anitâ. Anitâñe hân himbim amboñe oap. Yâkñe hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe katmâ meteop. Opon kâmbukñe tuhumain yan ki tatmap. ²⁵Anitâñe tihitnenñe otmâ galemngomomu manman âilonjo manmain. Yakât otmâ nenñe wuân me wuângât Anitâñe umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. ²⁶Kândikum emelâk yâkñe topñe katmâ lok, kutñe Aram sâm, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlembâ gâtñaje lok topñe topñe tetem gañetâ gañetâ sambe sambe otmâ hânñan kulemñan manmâ arain. ²⁷Biwi

nângân nângânnenje pâroŋ sâmu Anitâhât towatŋe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkŋe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunjeâmâ yakât andemŋe yâkŋak sâm ningiop. Yâkŋe kâlepŋehen ki ya tap. ²⁸Yakât otmâ lok âlâŋe den yuwu kulempuop tap. “Yâkŋe kurihinenekmu mansain.”

Otmu yengâlebâ gâtŋe lok nombotŋaje yuwu sâmai,
 “Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

²⁹Anitâŋe umut biwinnenje katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenŋe engatnenŋeâk otmâ kât, goli, me siliwa, yaŋe mem Anitâhât kundenŋe tuhonomgât dop âlâ ki tap. ³⁰Anitâhât topŋe hâum pâpgum manmâ gamai yakât nângâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbî hânŋan kulempŋan manmâ arain nen kerekŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm yâkâlen biwinnenŋaje kepeim tem lâuwanŋinomgât sâop. ³¹Otmu ikŋe hoŋ bawaŋaje nen lohimbî kerek den âiân katnenekmâ topnenŋe mem tetem matŋe ningimu ârândânŋ otbuap yakât sâpŋe kalop. Otmu nen kerekŋe lok yakât topŋe nângâm heŋgeŋgunomgât Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu sâm ekyongop.

³²Yâhâ “mumuŋambâ mem yahalop” yawu sâm ekyongomu lok nombotŋaje nângâŋetâ tânyeŋe hutuk sâmu senŋan gem girinŋangiwi. Yâhâ nombotŋajeâmâ yuwu sâm ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nângânom.” ³³Yawu sâŋetâ Pauloŋe pilâyekmâ kioŋop. ³⁴Otmu lok nombotŋaje Yesuhâlen biwiyenŋaje kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dionisio sâm, yâhâmâ nângân nângânŋe pato. Yâkŋe Aripako emelan yâhâ lok nombotŋe orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutŋe Damari sâm, otmu lohimbî nombotŋe ki yongonsan.

Pauloŋe Korinti kapiân ariop.

18 ¹⁻²Pauloŋe Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtŋe lok âlâ, kutŋe Akuila sâm, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiŋe, kutŋe Pirusila sâm, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyeŋe, kutŋe Kalaurio sâm, yâkŋe Yura lohimbî kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkŋeâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Pauloŋe âi yuwu mem manminiop. Yâkŋe sâŋgum kârikŋe gârem kândâkdâek pato yaŋe mem selep tuhumu lohimbîŋe puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe mem manminiop. ³Otmu Akuila imbiŋâitŋe nep yawuâk mem manminiowot. Pauloŋe Akuila imbiŋâit mem teteyelekmu emetyekŋan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴Manmâ Pauloŋe tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânŋâk Yura lohimbî yengât miti emetŋan yâhâ Yura otmu Girik lohimbî Yesuhâlen biwiyenŋaje kepeinŋetgât engatyeŋan gem yâkât den pat âlepŋe ekyongominiop.

⁵Otmu Sila yet Timoteoŋe Makeronia hânângembâ takamutâ penanŋiakbi. Yapâek Pauloŋe âi ya pilâm Anitâŋe Yesu hânŋângumu ge tihitnenŋe otmap yakât den pat haonmâ ârândâr ekyongom manop. ⁶Ya ekyongomu nânŋânjetâ tâŋjât otmu bet pilâm sâŋ ge katbi. Yakât otmâ Pauloŋe yâk yengât nânŋâmu giop yakât dop kum hâk katipŋe kâlep ya mem pârŋ pânŋumu wahap gemu yuwu sâŋ ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeŋe wahap. Sâp yupâek yen betyŋim pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowom.” ⁷Yawu sâŋ ekyongom miti emetŋambâ pilâyekmâ kapi amboŋe lok âlâ, kutŋe Titio Yasto sâŋ, yâkŋe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetŋe gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Pauloŋe yan arimu yâk orop manowot. ⁸Yan manmâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomu miti emetŋe yakât galemŋe, kutŋe Kirisipo sâŋ, yâk otmu hep torehenlipŋe orowâk nânŋânjetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat ya nânŋânjetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiŋetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰Otmu omoŋ âlâen Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu Kutdâŋe tetewaŋim yuwu sâŋ ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotŋe otmatŋât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepŋe pahâk ekyongom yâhâuwat. Kapi yukât ambolipŋe dondâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹Yawu sâŋ tetewaŋim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yŋim manmu yambu konok otmu kakŋan emetsenŋe nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakŋan sâŋ den âiân katbi.

¹²Sâp yan Roma kunyenŋe kiap âiŋe âlâ, kutŋe Galio sâŋ, ya mem Akaiia kapi ambolipŋe yengât kiap pato sâŋ katmu galemŋongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋe den hikunjetâ biwiyenŋe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³Den âiân katmâ yuwu sâŋ hakŋan sâwi. “Nen Yura lohimbiŋe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuŋe kelaŋgamâ den aŋŋo kâsikum ningim yu lâunjet sâŋ meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴Yawu sâŋjetâ Pauloŋe den matŋe kâpekyiŋiwe sâŋ otmu yanâk Galioŋe den hârewaŋim Yura lok yuwu sâŋ ekyongop. “Yen Yura lok, yeŋe meme sâsâ tuhunekŋetâ nânŋâmune bâleap. Lok yuŋe yu me ya otmu bâleap mâne denyenŋe nânŋâyŋimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵Lok kutŋe me girem denyenŋe yuwu yawu tap yakât sâŋ tai. Yakât otmâ yepak sâŋ heŋgeŋgunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶Yawu sâŋ watyekmu gewi.

¹⁷Ge kapi ambolipŋe nânŋâm bâlem miti emetŋahât galemŋe pato, kutŋe Sostene sâŋ, ya kuwi. Yawu otbaŋŋetâ kiapŋe yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Pauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸Pauloŋe Korinti kapi yan Yesuhât komolipŋe orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kenŋeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâm yakât dop kum bukulipŋe ekyongomu somotŋe korotok hârewaŋgiwi. Somotŋe korotok hârewaŋŋetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâm waŋgaen yâhâwi. ¹⁹Waŋgaen yâhâŋetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Pauloŋe Yura yengât miti emetŋan yâhâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰Otmu Pauloŋe yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekuŋetâ kuyiŋgim yuwu sâm ekyongop. ²¹“Anitâŋe nâŋgânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpŋe âwurem takam yekbom.” Yawu sâm pilâyekmâ waŋgaen yâhâop.

Waŋgaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²²Yapâ ari Yesuhât komolipŋe Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipiŋe tatmâ benŋe yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipŋe Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yaŋe biwiyeŋe Yesuhâlenâk katmâ manŋetgât mem heweweŋ tuhuyehop.

Apoloŋe Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepŋe ekyongop.

²⁴Yura lok âlâ nâŋgân nâŋgânŋe pato manop, kutŋe Apolo sâm, yâhâmâ Alesandiria kapi amboŋe. Yâkŋeâmâ Anitâhât den kulemguwu ya sâlikum nâŋgâm pesuk pilâm heweweŋ otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁵Otmu Yoaneŋe emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipiŋe nâŋgâop. Yawu tipiŋe nâŋgâowâke yamâ biwiŋe heweweŋ otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁶Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetŋan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pirisilaŋe denŋe nâŋgâm emetyetŋan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpŋe sâm heŋgenŋum ekumutâ nâŋgâop. ²⁷⁻²⁸Otmu Apoloŋe Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâm olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbaŋginomaihât nâŋgâm Yesuhât komotŋe pepa âlâ kulemgum waŋetâ ikŋak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbaŋŋetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu emelâk Anitâhât poropetelipŋe yâkât den kulemguwu ya topŋambâek kâsikum yingiop. Otmu Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgâŋumu giop yakât topŋe sâm kusânmmâ ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Yura lok nombotŋe orop den sahaŋgiwi ya den amokŋan ekyongomu nâŋgâm pâpŋuwu. Yawu otmâ Yesuhât komot mem heweweŋ tuhuyekmu biwiyeŋe Yesuhâlenâk kinop.

Pauloŋe Epeso kapiân ariop.

19 ¹Apoloŋe Korinti kapiân ari manop sâp yan Pauloŋe pumŋe âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem

teteyekmâ yuwu sâmbâ âiyongop. ² “Kândikum biwiyenye Yesuhâlen katbi yan Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiop me bia?”

Yawu sâmbâ âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yakât ki nângâmain.”

³ Sânetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topne sânetâ nângâwe.”

Sâmbâ sâwi. “Yoaneje lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sânetâ sâop. “Lohimbiye orotmemeyenye bâleje bet pilânomaihât Yoaneje toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yâkât nângânetâ yahatmu yâkâlen biwiyenye kepeinomi.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâmbâ ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. ⁶ Toen mem katyekbi yan Pauloje kunyenyan mem Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingim nimbilamyenye mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yanje yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândân Pauloje Yura yengât miti emetjan yâhâ Anitâne tihityenye otbe sâmbâ Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu biwiyenye yâkâlen katnetgât engatyenyan giop. Yawu otmu emetsenye kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotjanje den pat ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenye kepeiwi. Yâhâ nombotje âlâneâmâ ândâpyenye kârikne otmâ biwiyenye alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenyan kinmâ Yesuhât den ya sâmbâ bâlewi. Yakât otmâ Pauloje pilâyekmâ ari Tirano den emetjan hilâm ârândân Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâmbâ haok tuhujetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kinjitne orowâkne Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipnaje otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbangimu kulem topne topne memu lohimbiye eknetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotjanje Paulohât sângum otmu sângum tipne ârit piriakmap ya mem bukulipyenye kundat otbi yâk yengâlen ari yanje wâiyeknetâ âlepne otbi. Yâhâ nombotje âlâmâ wâiyeknetâ weke bâlejanje gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetje âlâhât lok kunje, kutje Siwa sâmbâ, nanlipne nombolân yâhâpne kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâleje watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumne wâiyeknetâ weke bâlejanje gaiakmâ ariwi yakât den pat nângânetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutje kunmâ weke bâleje âlâ watne sâmbâ yuwu sâmbâ ekuwi. “Yesu

Kutdâhât den Paulonje lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵Yawu sânetâ yuwu sâmb purik pilâyîngiop. “Yesu nângâwanjian, otmu Paulo gurâ nângâwanjian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nângâyîngian.”

¹⁶Yawu sâmb lok weke bâlejanje mângâeminiop yanje naom ya yongom hâk katipnje otmu petyenje lâum duwatyingim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyenje hewâk hewâk papato yanje emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷Otmu yakât den pat kapi ambolipnje nombotjanje sâmb haok tuhujetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipnje kereknje nângânetâ sâtje otmu Kutdâ Yesuhât nângânetâ yahalop. ¹⁸Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenje katbi kingitnje orowâknje Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otjetâ bâleminiop ya sâmb tetewi. ¹⁹Otmu hawat topnje topnje, kara suja mem manbiye yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyejan kinmâ kâlâwân pilânetâ sem gulip olop. Pepa ujetâ siop yakât hâmeje emelâk tewetsenje âlâhât tipnje yanje puluhuwi. ²⁰Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manjetâ manmanyenje kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâmb haok tuhujetâ lohimbi kingitnje orowâknje nângânetâ bulânje otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi.

²¹Otmu yakât kakjan Paulonje Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâmb ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaiâ hânân manmâ arai ya yengâlen ari biwiyenje mem hewewenjuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipnje tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²²Yawu sâmb ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetnje Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâmb ariowot. Otmu ikpeâmâ Asia hânânâk tipnje manop.

Epeso kapiân umatje âlâ Yesuhât komot teteyîngiop.

²³Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipnje kingitnje orowâknje Porom Lâpioyenje bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenjanje kepeim manbi. Yakât otmâ umatje âlâ teteop yakât topnje yuwu. ²⁴Lok âlâ, kutje Demetirio, yâknje iknje bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilonjo lonjo âlâ, kutje siliwa, yanje mem Lâpioyenje âlâ, kutje Atemi sâmb, yâkât opon kâmbuknje yakât umutnje tuhum manminiop. Umutnje tuhumu kapi ambolipnje otmu kandi taka yan manminiwiye ya puluhujetâ yapâ tewetsenje pato mem nombotnje iknje nep loklipnje puluhuyekminiop.

²⁵Yâhâ kapi ambolipnje kingitnje orowâknje Porom Lâpioyenje bet pilâwi yakât otmâ Demetirionje nep loklipnje otmu bukulipyenje nombotnje menduhuyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukjahât umutnje tuhum yapâ tewetsenje pato memain ya nanjai. ²⁶Yawu gârâmâ lok âlâ, kutje Paulo, yâknje Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipnje otmu Asia ambolipnje lohimbi kingitnje orowâk yuwu

sâm ekyongomap. “Lok âlâlâne engatyenajak nângâm Porom Lâpio me yu yakât umutne tuhumai yamâ bulâne bia.” ²⁷Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topne yuwuhât nângâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipne, kapi nombotne Asia hânân tatmâ arap ya ambolipne otmu lohimbi hânğan kulemğan mansai, nen kerekne Atemi yâkât nângâmunne yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kinğitne orowâkne Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenane kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukne yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸Yawu sâm ekyongomu biwiyene kum den kârikğan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahât yahatne otmâp.” ²⁹Yawu sâm den kârikğan sânetâ kapi ambolipne kerekne nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtne, lok yâhâp, kutyetne Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰Yawu otbi yakât den pat Pauloñe nângâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotne mem alitbi. ³¹Otmu Paulo bukulpne lok papato nombotnane yâk ki arim yelekbuap sâm den katnetâ arimu Pauloñe nângâm ki arim yelehop.

³²Yâhâ lok nombotnane topne ki nângâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³Yawu otjetâ umatne yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotnane bukuyene âlâ, yâkne yahatmâ kapi ambolipne kuyingimu pilânet sâm mem katnetâ senyenjan yâhâ kinop. ³⁴Yâhâ kinmâ bâtepne pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâm otmu kundenne ekjetâ Yura gâtne otmu den emelâk sâwi ya witgum den bereseñak yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahat yahatne otmâp” yawu sâwi.

³⁵Yawu sânetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkne sâm lohotne tuhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Epeso kapi ambolipne, yuwu sâmune nângânet. Nennak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topne lohimbi hânğan kulemğan mansai kerekne nanğai. ³⁶Yakât otmâ lok girawu yane ya sâm ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyene giâk. ³⁷Lok meyelekmâ gai yuñe Lâpionenñahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeneâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸Yâhâ Demetirio otmu nep loklipnane lok âlâhât nângânetâ bâlemu den âiân katne sâm oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâñan sâm tetenomai. ³⁹Gârâmâ den âlâ tap ya sâm heñgenğune sâm oai otmuâmâ papatolipnenne yâk yengâlen ari sâm heñgenğunomai. ⁴⁰Yamâ âun yu den ekyongonetâ tepyene yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenñane nângâm yukât

âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilâjêet.” Yawu sâop. ⁴¹Yawu sâmu nângâjêetâ ârândân otmu itonj galañ otmâ ariwi. Umatje bâleñje Yesuhât komot teteyiñgiop yakât topñje yawu.

Pauloñje Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

20 ¹Kapi ambolipñje tepyeñje welâmñjan gemu itonjalonj otbi yakât kakñjan Pauloñje Yesuhât komolipñje menduhuyekmâ den bâiñje ekyongom biwiyeñje mem hewewej tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ²Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyeñje mem hewewej tuhuyekmâ yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlingen âwurem takaop. ³Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkñje Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenñje kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâmu saru sâtñjan ge wañgaen yâhâwe sâmu otmu Yura lok nombotñjanje kune sâmu den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotñje orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyeñje yuwu. Piro nanñje, kutñje Sopata sâmu, yâhâmâ Berea kapi amboñje. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtñje, kutyetñje Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboñje, kutñje Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtñje lok yâhâp, kutyetñje Tikiko yet Toropimo. ⁵Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâmu ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶Yâhâ nenñje Pilipi kapiân tatmunñje Natic Hombañ ya pesuk sâmu kapi ya pilâm wañga patoen yâhâmunñje menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyiñgiwin. Peneyiñgim yan yâk orop tatmunñje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloñje lok âlâ mumuñjambâ mem yahalop.

⁷Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpñje pesuk sâmu natic nene sâmu emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet hañ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloñje den kâlep pato eknongomu tatmunñje omoñ kâmbukñje olop. ⁸Otmu emet biwiñjan tatbin yan balam saum katñjetâ sem hañ sâmu tatbin. ⁹Yâhâ Pauloñje den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutñje Yutiko sâmu, yañje Paulohât den nângâm senñje aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioñjop. Yâhâ emet yakât biwiñje kalimbu kakñjan amokñjan tuhuwi yapâ kioñjmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotñjanje in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâmu eknongowi. ¹⁰Yawu otmâ Pauloñje ge lok ya mem yuwu sâmu ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepñje yawuâk mândim tap.” ¹¹Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâjêetâ sot um nem tatmunñje Pauloñje Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunñje emet hañ sâop. Emet hañ sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹²Otmu lok mumuñjambâ mem yahalop yakât tepyeñje welâmñjan gemu emetyeñjan ariwi.

Pauloŋe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³Pauloŋe saru hâlânjâmâ Aso kapiân ariwe sâŋ katnenekmâ arimu nenŋe waŋgaen yâhâmunŋe menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴Yan arimunŋe penanŋiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵Yapâ ari emet haŋ sâmu yâhâpŋan Kio mâtuŋa wangim ari kalimbuŋan Samo mâtuŋa yan ariwin. Yapâ ari imbâtŋan Milete kapi mewin. ¹⁶Yâhâ Pentikosi hombaŋ tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloŋe Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâŋ olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiŋe alitnenekŋetâ yan tatmunŋe sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâŋjâk ariwin.

Pauloŋe Epeso yengât galemlipyenŋe den ekyongop.

¹⁷Milete kapi ari waŋgaembâ gemunŋe Pauloŋe lok âlâ hoŋ hânŋângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipyenŋe ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸Takaŋetâ Pauloŋe den yuwu sâŋ ekyongop. “Anŋoân nâŋe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topŋe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yinŋim gawan ya nanŋai. ¹⁹Kutdâhât tem lâuwangim huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayinŋim manban. Otmu Yura lohimbi nombotŋaŋe nohom mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manban. ²⁰Yawu gârâmâ ki lohotŋe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepŋan mannomaihât lohimbi senyenŋan kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongowan. Otmu emetyenŋan gurâ ari Yesuhât den topŋambâek kâsikum yinŋim manban. ²¹Yawu otmâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋet sâŋ girem den ekyongom enŋatyenŋan gewan. ²²Otmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinaŋ kioŋmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâŋ oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nânŋâm henŋenŋuan. ²³Yawu gârâmâ kapi ârândânŋ arim takamune yan Wâtŋât Mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan tap ya mem biwinaŋ katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetŋan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanŋan. ²⁴Yawu gârâmâ Anitâŋe lok kerek tihitnenŋe otbe sâŋ oap yakât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesuŋe âi sâŋ nihiop. Nep yu tuhumm pesuk pilâwom sâŋ yakât biwiŋaŋe mem nine manmannahât nânŋâmune ki yahatsap.

²⁵Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat âlepŋe kâsikum yinŋim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enŋaknom. ²⁶⁻²⁷Yakât otmâ yiwereŋe den yuwu sâŋ ekyongomune nânŋânŋet. Anitâŋe lok kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋ nanŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlânŋe yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim mannomai ya Anitâŋe meyekmâ

manman kârikŋan katyekmu heronje kakŋan mannomai. Yakât otmâ den topŋambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlânje den yakât nânġânetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ ambonje ikŋe. ²⁸Anitâhât nanŋaŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain otmuâmâ ikŋe pat kuningiop yakât bulânje ya menom. Yâkât komotŋe lohotŋe otmaiât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yeŋe biwi golâek manmâ yâkât wâtŋan kinmâ Yesuhât komot galem yongonomai.

²⁹Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyiŋgiwuap yakât den âlân hâum yuwu sâmunje nânġânet. Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yawu kinŋetâ yan soso hulinŋe taka nombotŋe yingim neyekmai. ³⁰Yakât dopŋeâk yengâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe Yesu Kiristohât lohimbî den pat âlepŋe kelangatmâ ekyongonomai. ³¹Yakât otmâ biwiyeŋaŋe golâek mannomai. Otmu nânje omoŋe hilâmŋe Anitâhât den topŋambâek yen kerek otmu ikŋiâk ikŋiâk kâsikum yingim hâhiwin kakŋan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³²Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitânje tihityeŋe otbuap. Anitânje tihityeŋe otmap yakât den pat âlepŋe nânġâm manmâ yâhânetâ biwiyeŋe ki houŋ sâwuap. Yâkât den tiŋâk lâum yâkât amutgen mannomaiŋe otmuâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulânje menomai.

³³⁻³⁵Yesuŋe den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senŋe âlâlâ bukulpnennje yengât tatyŋgiap yapâ mem kâsikum ningiŋetâ heronje nânġâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senŋe âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ heronje pato nânġâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeŋe tânnohom tewetsenŋe me hâk katipŋe me senŋe âlâlâ kâsikum nihiet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenŋe mem dâim sot me senŋe âlâlâ puluhum nine otmu bukulpne orowâk Anitâ hoŋ bawaŋgimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbî mesek otbi me wâtyeŋe gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeŋe nanġai. Yakât otmâ nânje kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manŋetġât nanġan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmgunetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸Otmu Pauloŋe “Arimune âlâku ki eŋaknom” sâop yakât nânġânetâ tepyeŋe dondâ hako otmu iseangim lâum parahaukmâ katŋetâ waŋgaen yâhâop.

Pauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

21 ¹Katyekmâ waŋgaen yâhâmunŋe menenkmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Kosi sâm, yan tâŋ tâŋâk ariop. Emet haŋ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuŋa wangim Patara kapiân ariwin. ²Yan ari waŋga pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ waŋga yan

yâhâmunje menenekmâ ariop. ³Ari sennenje pilâm Kipiro mâtuja ekmunje gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutje Tiro sâm, ya saru ginjan tap yan ariwin. Otmu wanngaembâ gemunje nep lokje wanngaen yâhâ senje âlâlâ yapâ lâum ba kendiņ emetjan katjetâ talop. ⁴Yawu otjetâ nenjeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje lohimi ya yengât biwiyenjan kionmu Paulonje Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nângâm yakât ekuwi. ⁵Otmu wannga yaņe kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimi yaņe nimnaomlipeņe meyekmâ saru sâtjan ge kinjetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶Yawu otmâ parahuakmâ wanngaen yâhâmunje yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutje Ahawo sâm, yâkje Paulo den ekuop.

⁷Wanngaen yâhâmunje menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸Otmu emet haņ sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutje Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotje lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingwiwi ya yengâlen gâtje. ⁹Otmu baralipeņe imbât, imbi tat tatje manbiņe Anitâhât den lohimi kâsikum yingim manbi. ¹⁰Nenje yâk orowâk tatmunje lok âlâ, kutje Ahawo sâm, yâkje Anitâhât den sâm tetem manminiop. ¹¹Yakât otmâ yâkje Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letje mem holaņbangimâmâ ikje kâiņe bātje menduhum sâhâm yuwu sâm eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje yuwu yap. “Let yukât amboņe Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnenņe yuwu sâhâm pâku lok yengât bātjeņan katnomai.” Yawu yap.”

¹²Ahawonje yawu sâm eknongomu, nângâm nen otmu kapi ambolipņe “Paulonje Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwanngiwin. ¹³Kuwanngimunje sâop. “Wongât tepyeņe bâlemu kunihiai? Nâņe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepje lohimi ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnenņe pâi emetjan mem katneknomai yakât ki nângâm gorânihiwuap. Otmu yâkje nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nângâmu ki ârândân otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwijan tap ya tetewangiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵Otmu nenje Pilip orop tipiņe tatmunje Paulonje eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiangen ariwin. ¹⁶Yâhâ Kaisaria kapi ambolipņe Yesuhâlen biwiyenņe kepeim manbi ya nombotje orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuja yan gâtje, kutje Neson sâm, yâhâmâ

embânâmbâek Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gaop yâkât emetŋe mâtâp pato ya hâlânŋmâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷Otmu emet haŋ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotŋe orowâk manbin. ¹⁸Emet haŋ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunŋe Yesuhât komot ya yengât galemlipyeŋe kerekŋe taka peneningiŋetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹Yawu otmâ Anitâŋe Paulo mâmâŋe otbaŋgimu pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu nânŋâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi yakât den pat ekyongop.

Pauloŋe Mosehât girem den lâuop.

²⁰Pauloŋe den pat ya ekyongomu nânŋâŋetâ Anitâ mepaem yuwu sâmu Paulo ekuwi. “Bukunenŋe, yuwu sâmu ekghomunŋe nânŋâ. Yura lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹Yâkŋe gâhât yuwu sâŋetâ naŋgain. “Yura lohimbi nombotŋe pâku lohimbi yâk yengâlen ari mansaiŋe Mosehât girem den pilâŋet sâmu gâŋe engatyenŋan gemat. Otmu nanlipyeŋe yengât hâkyenjahât torehenŋan undip ki tuhuyiŋiŋet sâmu kuyiŋgimat. Yawu otmâ Yura lohimbi nengât orotmemenenŋe pilâŋet sâmu kuyiŋgimat. Yawu sâŋetâ naŋgain. ²²Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nânŋânomai. ²³Yâhâ yâkŋe nânŋâm bâlehihimaihât yuwu otbuatgât naŋgain. Nengâlen gâtŋe, lok imbât yâkŋe yuwu sâmu den hikuwi. “Nenŋe Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunŋe pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwaŋgim somotnenŋe korotok hâreanŋinom.” Yawu sâmu den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenŋe ki tatyŋgiap. Yakât otmâ opon kâmbukŋan ki yâhâm Anitâhât hotom uwaŋgim somotyenŋe korotok hâreanŋiai. Inâk manŋetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴Yakât otmâ hândâhân gâŋe opon kâmbukŋan yâhâ tânyongom tewetsenŋe katyŋgiuwat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwaŋgim somotyenŋe korotok hâreanŋiŋetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimbijŋe gekmâ yuwu nânŋânomai. “Paulo hakŋan sâŋetâ naŋgain ya imbiâk sâŋetâ naŋgain. Yâkŋeâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵Yawu gârâmâ pâku lohimbijŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyŋgiwin. “Pâku lohimbijŋe belângen manmaiŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao engatŋe sâhâm maŋgunetâ mumbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâmu den katmunŋe ariop.” Yawu sâmu Paulo ekuwi.

²⁶Yawu sâŋetâ Pauloŋe lauyeŋan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet haŋ sâmu yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Opon kâmbukŋan yâhâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ olâkgât hotom umai ya

ekyongomu piriyekebi. Otmu lok imbât yaŋe “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâam den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom uŋetâ pesuk sâwuap yakât sâp Pauloŋe sâam kalop.

Yura lohimbi nombotŋaŋe Paulo mem kune sâam otbi.

²⁷Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâamu, Pauloŋe opon kâmbukŋan yâhâmu Yura lok nombotŋe Asia hânângembâ kandi taka tatbiŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgiwi. ²⁸Yawu otmâ Paulohât yuwu sâam lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâamunŋe nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe nengât nâŋgâm bâleninginetgât lok yuŋe ya yengâlen ari sâam ge katnenekmâ eŋgatyenjan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukŋahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâam ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukŋan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenŋe yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâawi yamâ topŋe yuwuhât imbiâk sâawi. ²⁹Emelâk Pauloŋe Epeso kapi amboŋe âlâ, kutŋe Toropimo sâam, yâk orop kapi tânâmŋan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbukŋan yâhâm giawot,” yawu sâam hilipguwi.

³⁰Paulohât yawu sâam ekyongonetâ nâŋgâm yapâ Yura lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe tepyeŋe kâlâp punduŋ sâamu nombotŋaŋe in yawu sururuk sâam opon kâmbukŋan yâhâm Paulo mem gewi. Mem geŋetâ yan opon kâmbukŋahât tembe lâu âlâŋe yekmâ “opon kâlehen yâhâ otŋetâ bâlemap,” sâam gahatŋe maŋguop. ³¹Gahatŋe maŋgumu Paulo mem kune sâam otŋetâ yan lok âlâŋe yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipŋe kerekŋe kapam kune sâam otmâ menduhuaksai,” yawu sâam den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeŋe pato yâkâlen arimu nâŋgâop. ³²Nâŋgâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyeŋe ekyongomu tembe lâu kiŋgitŋe orowâk meyekmâ opon kâmbukŋan ariwi. Yan ariŋetâ Yura lok nombotŋe Paulo kum kinbiŋe yekmâ kiŋgityenahât otmâ pilâŋetâ talop. ³³Pilâŋetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeŋe patoŋe tembe lâu nombotŋe ekyongomu Paulo mem ip kârikŋe yâhâp mem yaŋe bâteŋe sâhâwi. Yawu otŋetâ kunyeŋaŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâam âiyongop. “Lok yu wonân gâtŋe. Wuân otmu bâleap yakât kune sâam oai?”

³⁴Yawu sâam âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâawe gâku sâawe otŋetâ gulip malip olop. Yawu otmu topŋe nâŋgâm heŋgeŋguwe sâam tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyeŋehen ariwi. ³⁵⁻³⁶Emetyeŋehen ari tirehân yâhâne sâam otŋetâ yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe kuk bâleŋe otmâ “Paulo mem kumunŋe muâk,” sâam mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋginetâ tembe lâu yaŋe Paulo dâim limbâronyekmâ emet gahatŋan yâhâ kinbi.

³⁷Emet gahatŋan yâhâ kinŋetâ Pauloŋe Girik yengât denân yuwu sâam tembe lâu yengât kunyeŋe âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâam oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸Nâje nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboje âlâje Roma lok watnenekbe sâm lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâm oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâje nângâm tâpikguan yawu nanjan.”

³⁹Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboje. Âlepje, gâje nângânihirâ lohimbi yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰Yawu sâmu nângâwanjimu Pauloje tirek kunjan kinmâ bâteje pilâm kum kuratyongomu den hutuk sâjetâ Yura yeje denân yuwu sâm ekyongop.

Pauloje ikje topje sâm tetem ekyongop.

22 ¹“Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmune nângâjet. Lok nombotjañe den haknan sâjetâ nanjai yakât matje yuwu sâm ekyongomune nângâjet.” Yawu sâop. ²Yura yeje denyenjan yawu sâm ekyongomu nângâm den biaek tatmâ ariwi. ³Yawu otjetâ yâkje torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboje. Yawu gârâmâ awonjañe menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukjahât nângân nângân emetjan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyenjañe pato âlâ, kutje Gamalie sâm, yâkjeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseje girem den topje topje kulemguop ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnenjañe den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâj tâjâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeje Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴Yawu otmâ lohimbije Yesuhâlen biwiyenjañe kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbi ya kiñgitje orowâk hikum pâi emetjan katyekjetâ tatbi. Otmu nombotje yongonetâ muwi. Yawu otyingim manban. ⁵Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeje pato otmu Yura nengât papatolipnenjañe otban mewan ya kerek nanjai. Yâkjeâmâ Yura nengât papatolipnenje Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâm hângânnohetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenje yingirâ nângâhinetâmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenjañe kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâtyenjan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matje yinginom.” Yawu sâm pepa ya nihinetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Pauloje Yesuhâlen biwijañe kepeiop yakât den pat

⁶Otmu hilâm kârikjan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lañinje âlâ kândâkdâ yañe siliñ siliñ sâm hâunehop. ⁷Siliñ siliñ sâm hâunekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâje yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâje wongât iliwetsat?”

⁸Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboŋe.”

⁹Yawu sâmu bukulipne nâ orop ariwiŋe laŋinŋe ya ekbiâke yamâ benŋe den eknohop yamâ ki nâŋgâwi. ¹⁰Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm âikuwan. “Kutdâ, yaŋak nâ girawu otbomgât naŋgat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâŋe lok âlâ sâm kalop yâkŋe ekgohomu nâŋgâwuat.”

¹¹Yawu sâop. Yawu otmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm senne hâum omoŋgumu ki ekban. Yakât otmâ bukulipnaŋe dâineŋŋetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹²Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutŋe Anania. Yâkŋe Anitâ mepaem Mosehât girem den tiŋâk lâum manmu Yura lohimiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. ¹³Yâkŋe nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. ¹⁴⁻¹⁵Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâŋe emelâk embâŋâmbâek Yura tâmbâlipnenŋe yengât tihityeŋe otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenŋe otmap. Otmu ikŋe biwiŋan tap ya gâŋe nâŋgâm tem lâuwangiŋuwatgât yâkŋe nâŋgâhihim ikŋe nanŋe koko salek Amboŋe ya hâŋgângumu ge tetehihim den ekgohomu nâŋgâon. Yesuŋe den ekgohomu naŋgat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimi ekyongorâ nâŋgânomaihât Anitâŋe menŋekmâ âi sâm gihiop. ¹⁶Yakât otmâ Yesuhâlen biwihaŋe kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekkmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananiaŋe den eknohop ya otban.

¹⁷Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸Anitâ mepaem tatban yan yâkŋe biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihihim yuwu sâm eknohop. “Gâŋe nâhât den pat âlepŋe kapi yu ambolipŋe ekyongorâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwangiwan. “Yesu Kutdâ, âlepŋe yat. Yawu gârâmâ nâŋe opon kâmbukŋahât tembe lâu meyekmâ miti emetŋe ârândâŋ ari lohimi gâhâlen biwiyeŋe kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamŋe yongom pâi emetŋan mem katyekŋetâ tatbi. ²⁰Otmu Setepanone gâhât den pat âlepŋe Yura nengât papatolipnenŋe ekyongop yan yâkŋe mânunjak mânunjakyeŋe kâlep ya menduhum nâhâlen katŋetâ galemgum kinmune kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yakât nâŋgâmune ârândâŋ olop. Yawu otyiŋgiwan yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Yura lohimi kerekŋe naŋgai.”

²¹Yawu sâm ekumune Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. “Gâŋe kapi yu pilâm pâku lohimi yengâlen ari nâhât den pat âlepŋe ekyongowatgât naŋgan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

²²Lok nombotŋaŋe hewewerŋ otmâ ândâpyeŋe katmâ denŋe nâŋgâwi. Yamâ benŋe Pauloŋe “pilâyekmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâleŋe yuwuya emelâk kuŋetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuŋetâ muâk.” ²³Yawu sâm kuk bâleŋe otmâ yakât dop kum mânunjak mânunjakyeŋe kâlep ya tuhumi pilâm nukum alatmâ kuŋetâ yahalop. ²⁴Yawu otŋetâ tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim emet biwiŋan yâhâwi. Otmu Yura lohimbiŋe topoŋe girawuhât kuk otmâ Paulo kuŋetâ muâkgât sâwi ya Pauloŋe sâm tetemu nâŋgâwehât tembe lâu kunyeŋaŋe “kum âlâlâ tuhunet” sâm yiŋgiop.

²⁵Yawu otmâ bânŋe kâiŋe sâhâm kune sâm otŋetâ yan Pauloŋe tembe lâu yeŋgât kunlipeŋe âlâ gotŋan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboŋe. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamŋe nohone sâm otŋetâ nâŋgâmune ki ârandân oap.”

²⁶Yawu sâm ekumu tembe lâu yeŋgât kunyeŋe pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboŋe. Yakât otmâ wuân otbanŋinomgât nangat?”

²⁷Yawu sâm ekumu Paulohâlen ari yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Roma amboŋe me bia?”

Sâmu Pauloŋe “oŋ” sâop.

²⁸Yawu sâm ekumu tembe lâu yeŋgât kunyeŋaŋe ikŋahât yuwu sâm ekuop. “Nâŋe kut “Roma amboŋe” mewan yamâ tewetsenŋe pato yiŋgimune kut ya sâm ningiŋetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboŋe tetewan.”

²⁹Yawu sâmu Yura lohimbiŋe topoŋe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipŋe âikune sâm otbiŋe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeŋe patoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Roma amboŋe mem kâiŋe bânŋe sâhâm bâsok kuwi yakât nâŋgâm pârâk pilâm gorâwaŋgiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetŋan mem katŋetâ talop.

³⁰Emet haŋ sâmu Yura lohimbiŋe topoŋe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâm otbi yakât topoŋe nâŋgâwe sâm otmâ tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe ekyongomu den sâsâ emetŋan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo holaŋmâ dâim yâhâ senyeŋan katŋetâ kinop.

**Pauloŋe Yura yeŋgât papatolipyeŋe den ekyongomu
den kakŋan sahaŋim hioŋakbi.**

23 ¹Pauloŋe Yura yeŋgât papatolipyeŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe

Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâŋe nekmu ârândâŋ otmap. Biwinaŋe yawu nanŋan.”

²Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe, kutŋe Anania sâmu, yâkŋe lok nombotŋe Paulohât gotŋan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yeŋe ândâpŋe huhuŋet.”

³Yawu sâmu ekyongomu Paulonŋe yuwu sâmu purik pilâwangiop. “Nimbilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâŋe gohowuap. Mose otmu papatolipnenŋaŋe den kulemguiwi ya gâŋe lâum lohimbi sâmu hâreningiwuatgât papatolipnenŋaŋe âi sâmu gihim katgekŋetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâŋe nâhât “Ândâpŋe huhuŋet” sâmu ekyongoat yan girem den ya loŋgâeat.” Yawu sâop.

⁴Yawu sâmu gotŋan kinbiŋe yuwu sâmu ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeŋe ya hâim hilitsat.”

⁵Sâŋetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseŋe den âlâ yuwu kulemguiop. “Papatolipyenŋe âlâ me âlâhât ki sâmu bâleyiŋgiuwat.” Den yawu kulemguiop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeŋe otmâ mansap ya ki nâŋgâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotŋe Sarukaio. Yâhâ nombotŋeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Paulonŋe yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ Parisaio komolân gâtŋe. Otmu awoŋne sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yawu nâŋgâm biwinaŋe memâk mansan. Topŋe yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.”

⁷Yawu sâmu ekyongomu Parisaio otmu Sarukaionŋe den kakŋan sahaŋgim hioŋakbi. ⁸Topŋe yuwuhât den kakŋan sahaŋgim hioŋakbi. Parisaionŋe den kalimbu yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aŋelo katyekmu tai”. Otmu bâiŋeâmâ yuwu, “Weke bâleŋaŋe lohimbi nombotŋe mâŋgâeyekmu umatŋe kakŋan manmai.” Yâhâ Sarukaionŋeâmâ den kalimbu yu nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. ⁹Yakât otmâ Paulohât den ya nâŋgâm denyenŋe kakŋan sahaŋgiwi. Yawu otmâ ariŋetâ Parisaio nombotŋaŋe Mosehât girem den lohimbi kâsikumu yingiminiwi yâkŋe yahatmâ yuwu sâmu Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nâŋgâmunŋe tosa âlâ ki tatbaŋgiap oap. Yâhâ aŋelo me weke bâleŋaŋe den ya biwiŋan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰Yawu sâmu Sarukaio ekyongonŋetâ tepyeŋe yahatmu kuk oraŋgiŋetâ tembe lâu yengât kunyeŋaŋe yekmâ tepŋe kalihumu Paulo mem kuŋetâ mumap sâmu tembe lâulipne ekyongomu hohetyenŋan ge Paulo dâim emetyenŋehen âwurem ari katŋetâ talop.

¹¹Otmu emet omoŋ otmu yan Kutdâŋe Paulo tetewaŋgim yuwu sâmu ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepŋe Yerusalem

kapi ambolipnje ekyongorâ nanġai yakât dopneâk ari Roma kapi ambolipnje ekyongorâ nanġânômai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotnje Paulo kune sâam den hikuwi.

12-13 Emet hañ sâmu Yura lok nombotnje, lok yâhâp ñerek mon, yawuyañe biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâam hâreanġim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunje mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâam samut kuanġiwi. 14 Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Yura yengât papatolipyenje yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. 15 Otmu den torokatmâ yuwu sâam ekyongowi. “Yeñe den mem Roma tembe lâu yengât kunyeñe yuwu sâam kâitgunômai. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katjetâ kinmu denje yâhâpñe sâam heñgeñgunom.” Yawu sâam kâitgunjetâ Paulo dâim genomai yan nenje mâtâwân teñgâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtñe nanġâm taka yayañe ekuop.

16 Den sâam hikuwi ya Paulo behâtñe nanġâop. Nanġâm tembe lâu yengât oponyeñan yâhâ yayañe ekuop. 17 Ekumu Pauloñe tembe lâu yengât kunlipyeñe âlâ yuwu sâam ekuop. “Yengât kunyeñe pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatñe âlâ ekuwuap.”

18 Yawu sâam ekumu dâim kunyeñe yâkâlen ari yuwu sâam ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatñe âlâ ekgohoâk sâam Pauloñe eknohomu dâim gâhâlen takan.”

19 Yawu sâam ekumu kunyeñe yañe lok sihan ya dâim endânjan ba kinmâ halowân yuwu sâam âikuop. “Wuân den eknohowe sâam takat?”

20 Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotnje den perâkñe yuwu sâam katjetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyeñe otmu Yura yengât papatolipyenjañe nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpñe sâam heñgeñgunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkñe yawu sâam katjetâ takawuap. 21 Yawu gârâmâ lok dondâñe, lok yâhâp ñerek mon, yawuyañe biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kuñetâ mumbuap yanâmâ sot nenômai yakât sâam hâreanġim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yañe teñgâen tatmâ kunômai. Yakât otmâ den matñe katyinqiwuat yakât mambotsai.”

22 Sâmu sâop. “Bâiñ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikñe ekuwuat.” Yawu sâam hârewanġim hanġangumu gem ariop.

Tembe lâu yañe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

23-24 Tembe lâu yengât kunyeñe patoñe tembe lâu yengât kunlipyeñe yâhâp yuwu sâam ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeñe

hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkneâmâ beâsi kakņan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkneâmâ ingep lâuakmâ arinomai. Paulo ikneâmâ beâsi kakņan ariwuapgât nanġan. Yawu otmâ Paulo galemġum heņġeņġum kiap pato âlâ, kutņe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.”²⁵ Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemġum katbaņġiop.

²⁶“O bukune Peliki.

Âlepņe nanņe gâ kiap pato mansat. Nâņe tep âlep nâņġâhihim topņe yuwuhât ekap yu kulemġum katġihian.²⁷ Tembe lâulipnanņe lok mem gâhâlen takai yukât kutņe Paulo sâm. Yâkât topņe yuwu. Yura lok nombotņanņe mem kune sâm otbi. Yuwu ġârâmâ lok yu Roma amboņe. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyeņambâ mem kâpekbin.²⁸ Otmu yâkņe topņe girawuhât kune sâm otbi ya nâņġâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yeņġât kunlipyeņe otmu Yura yeņġât papatolipyeņe ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi.²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyeņe nâņġâmune kumunņe mumbuapġât dop ki oap. Me pâi emetņan katmunņe tatbuapġât dop ġurâ yawuâk ki oap. Yura yeņġât papatolipyeņanņe lok yu orop ġirem denyeņe yakât sâm den kakņan sahaņġiņetâ nâņġâwan.³⁰ Otmu oran lok nombotņanņe Paulo kune sâm otmâ den hikuwi yakât den pat nâņġâm gâhâlen hâņġângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotņanņe Paulo hakņan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâm tetem eġġoġetâ nâņġâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,

Kalaurio Lisia.”

³¹Pelikihât ekap yawu kulemġuop ya yitġimu tem lâuwaņġim tembe lâulipņe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi.³² Otmu emet haņ sâmum tembe lâu nombotņe kâiyeņe hân tâlim ariwiņe purik sâm âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakņan ariwiņeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem waņetâ sâlikuop.³⁴ Sâlikum yuwu sâm Paulo âikuop. “ġâ wonân ġâtņe?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân ġâtņe.”

³⁵Sâmu sâop. “Den âiân katġekne sâm oaiņe takaņetâ ġâhât den sâm hârehihinom.” Yawu sâm tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutņe Herot, yâkât emelan yâhâ katņetâ tatmu mem galemġum tatbi.

Yura lok yaņe Kaisaria kapiân ari Paulo hakņan sâwi.

24 ¹Hilâm mome pesuk sâmum hotom uminiwi ya yeņġât kunyeņe pato âlâ, kutņe Anania sâm, ya otmu Yura papatolipyeņe nombotņe otmu den tâņġu tâņġu lok âlâ, kutņe Tetulo sâm, yâk kerekņe Kaisaria kapiân ġe kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakņan sâwi.² Den hakņan sâņetâ, kiapņe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katņetâ kinmu Tetuloņe yahatmâ kiap yuwu sâm ekuop.

“O Kiapnenne Peliki. Âlepne nanne galemnongorâ buku konok manmain. ³Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenne âlepneâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekne herone nângâhîhim mepaeheksain. ⁴Yawu gârâmâ den sâmunne kâlep otmagât gâne gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵Lok den âiân kinsap yukât nângâmunne dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyene Nasaret sâm, yâk yengât kunyene otmâ manmâ lok yuñe Anitâhât den kelangatmâ lohîmbi biwiyenjan gemap. Yawu otmâ hânjan kulemjan ari Yura lohîmbi kuk otjetâ kapam teteâkgât kendâyîngim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶Otmu nenne Anitâ mepaem nengât opon kâmbukjan yâhâ ortmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp manguningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukjan yâhâre sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseñe girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâm hârewanjine sâm otbin. ⁷Yawu otmunne kiap pato Lisiane taka nengât bânneñambâ miop. ⁸Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katjet sâm hâñgânnongomu takain. Yakât otmâ topne girawuhât den âiân katmunne kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap.” ⁹Tetuloñe yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawine tângum denñe hohewi.

Pauloñe sârearekmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰Tetuloñe yawu sâm ekumu Pelikiñe Paulo ekmâ hâmenañak otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nângâm meteat. Yakât otmâ ki nângâm kiwiliñmâ den ekgohowe. ¹¹Emelâk nâñe Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohîmbiñe nekbi ya âiyongorâ sâm tetem ekgohomoi.

¹²Aiop, opon kâmbukjan yâhâwan yan lohotjan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakjan âlâ ki sâwan. Me miti emetne tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotjanâk manmâ lohîmbiñe kapam kuñetgât âlâ ki kendâyîngiwan. Yâku lohotjanâk manmune nekbi. ¹³Yakât otmâ lok yuñe imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâñe âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâ. Mâtâp âiñe teteop yakât Yura papatolipnenñane nângâñetâ ki bulâñe oawâke yamâ benne nâñeâmâ nângâmune bulâñe otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseñe den kulemguop otmu Anitâhât poropeteliñane den kulemguwi ya nâñe tiñâk lâuman. ¹⁵Otmu Anitâñe lohîmbi âlepne otmu lohîmbi bâleñe ya kerehâk mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuñe nângâñetâ bulâñe otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâñe otmap. ¹⁶Otmu lohîmbi âlâ me âlâñe nângâm bâlenihimai sâm uwawapne bia otmâ manmâ gan.

Yawu otmâ manmune Anitâŋe biwine ekmu ârândân otmap biwinaŋe yawu nanŋan.

¹⁷Yâhâ emelâk embânân nâŋe Yerusalem kapi pilâm kâlepŋehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipŋaŋe bukulpine Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewetsenŋe menduhum nihinjetâ hoŋ bayiŋgim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulpine yinŋimune mewî. ¹⁸Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbukŋan yâhâwan. Opon kâmbukŋan yahan mâne lok haknan sâm taiŋe mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbi yan kinbiŋe kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋaŋe Asia hânângembâ kandi taka tatbiŋe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepŋe gâhâlen den sânomai. ²⁰Yâhâ tembe lâu yengât kunyeŋe patoŋe hotom umai ya yengât kunlipyenŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekjetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuŋe sâm ekgohoŋetgât nanŋan.

²¹Yâhâ den âiân katnekjetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotŋaŋe nânŋâjetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap biwinaŋe yuwu nanŋan. Yakât otmâ den âiân katnekjetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²²Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikiŋe Yesuhât den pat âlepŋe nânŋâm hengŋuop. Yakât otmâ kuyinŋim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeŋe pato, kutŋe Lisia sâm, yâkŋe Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyenŋe sâm hârewom.” ²³Yawu sâm tembe lâu âlâŋe Paulo galemgum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotŋan galemgum kinbuat. Otmu bukulpipŋaŋe ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyinŋiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetŋan katjetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴Pelikiŋe Yura imbi miop, kutŋe Durusila sâm. Yakât otmâ imbiŋâit den sâsâ emetŋan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim gaŋetâ kinmâ lohimbiŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim biwi sânduhân manmai yakât topoŋe ekyotgop. ²⁵Yawu gârâmâ den topoŋe topoŋe torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenŋe buku oraŋgim uwawapŋe bia manmain yakât topoŋe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenŋe galemahom lohotŋan manmain yakât topoŋe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbi kerekŋe otmai memai yakât topoŋe Anitâŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân mem katyekmâ matŋe yinŋiwuap yakât topoŋe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nânŋâm Pelikiŋe gorâwangimu yuwu sâm ekuop. “Yiwereŋe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune menŋekmâ gaŋetâ den huhurom.” ²⁶Yawu sâop. Yawu sâm

tembe lâulipņe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Paulone pâi emetņe puluhum tewetsenņe nihimu membom sâm Pelikiņe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷Otmu Yura yengât papatolipyenņe herone nâņgâwanņinetgât Pelikiņe Paulo ki holaņop. Yakât otmâ pâi emetņanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkņan kiap âlâ, kutņe Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyenņe hâņgângumu taka galemņe otmâ manop.

Roma yengât kunyenņe den sâm hârewaņgiâkgât Paulone sâop.

25 ¹Roma yengât kunyenņe kiap Pesto âi sâm waņmâ hâņgângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ²Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenņe otmu Yura yengât papatolipyenņe yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakņan sâwi. Otmu “Paulone Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu teņgâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³“Paulo Yerusalem kapi yuân hâņgângunetâ takaek,” yawu sâm Pestone den katmu tembe lâulipņe yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴Ulitguņetâ Pestone yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetņan tap. Nâņe kapi yuân tipiņe tatmâ âwurem gewom. ⁵Yakât otmâ yengât kunlipyenņe nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunņe Paulo den âiân mem katmune kinmu hakņan sânomai.”

⁶Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk ñerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet haņ sâmu Pestone den sâsâ emetņan yâhâ tembe lâulipņe ekyongomu Paulo dâim ga katņetâ kinop. ⁷Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenņe Yerusalem kapiângembâ gewiņe hawamgum kinmâ den umatņe âlâlâ hakņan sâwi yamâ bulâņeâmâ ki teteop. ⁸Yawu otņetâ Paulone sârereakmâ denyenē kakņan yuwu sâop. “Nâņe Yura nengât girem den âlâ ki lonņgâem manmâ gan. Me opon kâmbukņan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyenņe ki sâm ge katman. Me yâkât ki nâņgâm bâlewâņgiman.”

⁹Yawu sâmu Yura yengât papatolipyenņe herone nâņgâwanņinetgât nâņgâm Pestone yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune meņgekâm Yerusalem kapiân yâhâņetâ yan denge sâm hârehihiwomgât naņgat me bia?”

¹⁰Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetņe yuân katnekņetâ kinsan. Yakât otmâ gâņe yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne naņgat. Nâņe Yura lohimbi âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepņe nohombâi. Yâhâ gâņe den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkņe den haknan sânomai yakât bulâņe ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâņe menekmâ yâk yengât bâtyenjan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma

yengât kunyeŋe ikŋak denne sâŋ hârenihiwuapgât nanŋan.” Yawu sâŋ ekuop.

¹² Yawu sâŋ ekumu Pestonje yakât topŋe nânŋâwe sâŋ ikŋe bukulipŋe nânŋân nânŋânyene orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matŋe ekuwi. Matŋe ekuŋetâ lauyenjan mem Paulo yuwu sâŋ ekuop. “Roma nengât kunnenŋe ikŋak den sâŋ hârehihiwuapgât nanŋat. Yakât otmâ yâkâlen hânŋânghomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâŋ ekuop.

Lok kutdâ ala, kutŋe Akiripa sâŋ, yâkŋe Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutŋe Akiripa sâŋ, gariŋâit Pesto heronje otbângire sâŋ Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa gariŋe yâkât kutŋe Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestonje Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâŋ ekuop. “Kiap hânŋiŋe, kutŋe Peliki sâŋ, yâkŋe lok âlâ, kutŋe Paulo sâŋ, pâi emetŋan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâŋe Paulohât den sâŋ hârewanŋimune kuŋetâ mumbuapgât nânŋâm den âlâlâ hakŋan sâwi. ¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok âlâhât hakŋan sâmai yanâmâ nâŋe Roma nengât orotmeme âlâ watmâ anŋoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonŋe lok yakât senŋan kinmâ hakŋan sâŋetâ yan sârereakmâ ya sâŋ purik pilâyŋimap. Yawu otmâ den sâŋ hâreyiŋgiman yakât topŋe Yura papatolipŋe ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakŋan sâne sâŋ otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet haŋ sâmu ekyongomune gaŋetâ den sâsâ emetŋan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katŋetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenane den hakŋan sâŋetâ nânŋâmune tâŋât olop. Yâkŋe Paulo orop yengât girem den âlâhât sâŋ kuangim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Yesu sâŋ, emelâk muowâke yamâ benŋe “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu mansap,” yawu nânŋâm Paulonje lohimi ekyongomap. Yakât otmâ Paulonje den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakŋan sahanŋiwi. ²⁰ Yawu oranŋim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâŋe mem tetewom sâŋ kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâŋ ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune menŋekmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan denge sâŋ hârehihiwomgât nanŋat me bia?”

²¹ Sâŋmune sâop. “Roma yengât kunyeŋe ikŋak denne sâŋ hârenihiwuapgât nanŋan. Yakât otmâ pâi emetŋan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gap.”

²² Pestonje yawu sâŋ ekumu Akiripane yuwu sâop. “Lok ya ikŋe lauŋambâ den gemu nânŋâwehât nanŋan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nânŋâwuwat.”

²³ Emet haŋ sâmu Akiripa yet Beanike yâkŋe meŋâleakmâ den sâsâ emetŋan yâhâmutâ tembe lâu yengât kunyeŋe pato otmu kapi ambolipŋe yahat yahatŋe betyetŋan yâhâwi. Otmu Pestonŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ga katŋetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestonŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpine, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaiŋe nâhâlen taka lok kinsap yu kumunŋe mumbuapgât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu gârâmâ nâŋe den âiân katmune kinmu âi pâi tuhummâ tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu gârâmâ ikŋe nâŋgân nâŋgânŋaŋeâmâ Roma kunnenŋaŋe denŋe sâm hârewaŋgiwuapgât naŋgap. Yakât otmâ yâkâlen hâŋgâŋumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkŋe wuân otmu bâleop yakât pâi emetŋan katmune kinsap yakât topŋe nâŋgâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnenŋahâlen hâŋgâŋumune arimap sâm pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpine yeŋe âi pâi tuhunŋetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katŋetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topŋe yeŋe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâm Akiripa ekuop.

Paulonŋe ikŋe topŋe sâm Akiripa ekuop.

26 ¹ Yawu otmâ Akiripaŋe Paulo yuwu sâm ekuop. “Gâku sârereakdâ nâŋgâwe.” Yawu sâm ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekuop.

² “Yura lokŋe den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâŋe nâŋgânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ heronŋe nâŋgâhilian. ³ Gâŋe Yura nengât orotmemenenŋe nâŋgâm meteat. Otmu Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop yakât nâŋgâm sâm kuŋgiain ya gurâ yawuâk naŋgat. Yakât otmâ nâŋgânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipiŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋaŋe nâŋgânihiai. ⁵ Parisaio lokŋe Yura nengât girem den âlâlâ tiŋâk lâum orotmemenenŋe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe aŋgoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embâŋâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâm kinsaiŋe yakât topŋe naŋgai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetŋan mem katneŋetâ mansan yakât topŋe ya âlâhât bia. Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yengât nâŋgâm manman kârikŋahât kuniŋiop yakât bulâŋe mene sâm nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omoŋe hilâmŋe Anitâ mepaem biwinenŋaŋe hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâm ekgohomune nâŋgâ. Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuniŋiop yakât bulâŋe membomgât naŋgan. Yakât otmâ Yura lok yuŋe den

âiân katnekjetâ kinsan. ⁸Yâhâ Anitânje Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tihitnenje otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitânje lohimbi mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotñaje nânġâjetâ ki bulâje otmap.

⁹Emelâk Yesu Nasaret kapi amboje yâkât nânġâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepje ki sâam haok tuhuñet sâam lohimbi yâkâlen biwiyeñaje kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinġiminiwan. ¹⁰Yerusalem kapiân manban yan topje katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyeje yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeje lâum tembe lâu ekyongomune lohimbije Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim manminiwi ya kinġitje orowâk meyekmâ pâi emetñan katyekjetâ tatbi. Otmu nombotje den âiân mem katyekmâ yongonjetâ munomaihât sâam hâreyinġinjetâ nânġâmune ârandân olop. ¹¹Otmu nâje Yura nengât miti emetje tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunjet sâam mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinġiwan. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbi yengâlen ari nengât miti emetje kapiyeñan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹²Yawu otyinġiwomġât hotom umai ya yengât kunlipyeñaje pepa kulemgum nihim hânġânnohojetâ bukulpne nombotje meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloje Yesuhâlen biwiñaje kepeioj yakât den pat

¹³O, lok kutdâne Akiripa, ġâje nânġânihirâ den torokatmâ yuwu sâamune nânġâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikñan himbimâmbâ lanġinñaje siliñ siliñ sâam hâunenehop. Siliñ siliñ sâam hâunenehop ya ekmune sikopje kârikñe pilâm irik irik sâamap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴Siliñ siliñ sâam hâunenekmu hâmbiñ ġumbiñ otmâ hânân ge pare imunje yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâam eknohop. “Saulo Saulo, ġâ wongât iliwetsat? Sosoje yu me ya hilipyongomap sâam yeje ipje mem enġatñan hikuñetâ dâiakmâ hâhiwin nânġâmap. Yakât dopjeâk nâje meñġekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanġat.”

¹⁵Sâamu sâwan. “ġâ âlâ?”

Sâamune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶Nâje âi sâam gihimune hoñ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nânġâ. Nâje sâp yiwereje yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotñaje den ya nânġâjetâ tâñât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheknjetâ yan nâje tihitge otmâ bâtyeñambâ meñġekbom. ¹⁸Otmu mâmâje otgihimune lohimbi omoñ bâleñan manmâ Satangât

tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepņe ekyongorâ nângâņetâ Anitâhât lanjņņe biwiyeņan pilâmu haņ sâyiņgiwuap. Haņ sâyiņgimu omongât manman bâleņambâ keterakmâ nâhâlen biwiyeņe kepeiętâ Anitâņe tosayeņe pilâyiņgiwuap. Tosayeņe pilâyiņgim nine nanne baratne sâm ikņe lohimbî yengât nângâm manman kârikņahât pat kuyięgiop ya yengât gurâ yawuâk kuyięgiwuap.” Yesuņe yawu sâm eknohop.

Pauloņe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmune nângâ. Yesuņe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰Lohimbîe orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeņe kepeim tem lâuwangim lohotņan mannomaihât nâņe topņe katmâ den pat âlepņe ya Damasiko kapi ambolipņe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipņe ekyongowan. Otmu bâiņeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepņe ya ekyongowan. ²¹Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon kâmbukņan yâhâmunne yan menekmâ nohone sâm otbî. ²²⁻²³Yamâ Anitâņe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyeņan kinmâ, lok yahat yahatņe otmu geheņe, yen kerek Yesuhât den pat âlepņe ekyongoan. Den ekyongoan yu den âiņe bia. Anitâņe tihitnenņe otbe sâm ikņe hoņ bawa hâņgâņgumu ge lohimbî lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotņe yâkât hâkâņ otmâ mem bâleņe âlâlâ mâņgâeņetâ sâtgum muop. Muowâke yamâ benņe Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbîe yâkâlen biwinenņe kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inâņņan Mose otmu Anitâhât poropetelipņe kulemguwi.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴Pauloņe yawu sâm ekyongomu Pestoņe uk sâm yahatmâ den kârikņan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetņan sâp kâlep manmâ gaon yaņak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵Yawu sâmu Pauloņe yuwu sâm purik pilâwangiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâņe. Gârâmâ gâņeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenņe ki naņgat. ²⁶Yawu gârâmâ bukuhe Akiripaņeâmâ topnenņe nângâm meteap. Emelâk embâņambâek Anitâhât poropetelipņe den kulemguwi yakât bulâņe tetekņan tetemu ekmâ yakât topņe ki hâum pâpgumap.”

²⁷Pauloņe Pesto yawu sâm ekum benņe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâņe emelâk

poropetelipnje den ekyongomu kulemguwi ya nângârâ bulânje oap me bia? Nângâmune biwihaje nângârâ bulânje oap yakâ.”

²⁸Sâmu Akiripaje sâop. “Gânje Yesuhât topnje eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki nanġan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinaje kepeim yâkât den pat âlepnje ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuġe nângâġetâ bulânje otmu yâkâlen biwiyeġaje kepeinomaihât Anitâ ulitgum mansan. Nânje yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nanġan. Yamâ ipnje hikunekmâ pâi emetġan katnekġetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰Yawu sâm tiġ pilâmu yahatmâ den emetġambâ ge itoġ galaġ otmâ ariwi. ³¹Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeġe yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainake yamâ benġe kuġetâ mumbuapġât dop ki oap. Me pâi emetġan katġetâ tatbuapġât dop gurâ yawuâk ki oap.”

³²Yakât topnje sâm alahu gulahu otġetâ Akiripaje Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnenġe ikġak den sâm hârewaġgiwuapġât Pauloġe ki sâop mâne gâġe holaġdâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

Waġga patoġe Paulo mem Roma kapiâġen ariop.

27 ¹Pestoġe Paulo hâġgâġumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapġât sâpġe kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipnje ekyongomu Paulo pâi emetġambâ mem saru ġinġan ġeġetâ peneyiġiwin. Yâhâ Roma yeġġât tembe lâu komot âlâ, kutyenġe “Roma lok kutdâhât komot,” ya yeġġât kunyenġe âlâ, kutġe Yulio sâm, yâkġe Paulo otmu pet kulem lok nombotġe âlâ galemyongoâk sâm Pestoġe bâtġan katyekbi. ²Otmu sâp yan waġga pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Waġga ya Asia saru ġinġan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutġe Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya amboġe, yâk orowâk waġgaen yâhâwin. ³Waġgaen yâhâmunġe yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet haġ sâmu waġga ya Siron kapiân arimu Yulioġe Paulo nâġgâwaġgimu waġgaembâ ge bukulipnje yeġġâlen ariwin. Bukulipnje yeġġâlen arimunġe sot um ningiġetâ nemunġe mâtâpġât senġe âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴Ya mem pilâyekmâ âwurem ge waġgaen yâhâmunġe menenekmâ ariop. Otmu ariwinâġembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtuġa otmu Asia hân pato ya hohetyetġan ariwin. ⁵Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâġmâ ari saru gulunġe hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶Yan ari waġgaembâ ġewin. Otmu waġga âlâ Alesandiria kapiâġembâ taka talop yaġe Italia hânâġen ariwe sâm olop ya Yulioġe mem teteop.

⁷⁻⁸Yakât otmâ waġga yan yâhâmunġe menenekmâ ari siru pato pilâmu yaġak lohotġanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunġe wi sâm waġga

mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuŋa yakât hân potonŋe, kutŋe Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru gulunŋe âlâ, kutŋe Saru Gulunŋe Âilonŋo sâm, ya Lasia kapi gotŋan tap yan arine sâm hâi hânŋe otmu ariwin.

Waŋga ya guhulakbuap yakât den Pauloŋe ekyongop.

⁹Saru gulunŋe yan tatmunŋe sikop sâpŋe tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloŋe girem den yuwu sâm Yulio, waŋga amboŋe otmu nep lok yengât kunyeŋe ekyongop. ¹⁰“Sâmune nânŋâŋet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleŋe pilâmu waŋga guhulakmu senŋe âlâlâ biatmu sarunŋe nen kerek harannongowuap yakât nânŋâm kiwiliŋ oan.” ¹¹Yawu sâm ekyongomu nep lok yengât kunyeŋe otmu waŋga amboŋaŋe denŋe kuwaŋgimutâ Yulioŋe yâk yetgât denâk nânŋâop. ¹²Yâhâ saru gulunŋan tatbin ya ekŋetâ sikop sâpŋan waŋgaŋe yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuŋa yan saru gulunŋe âlâ tap, kutŋe Poiniki sâm. Poiniki saru gulunŋe yakât hân hâmeŋaŋe siru kâtâpŋumap. Yakât otmâ Yulioŋe yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru gulunŋan ari tatnom. Otmu gelâk sâpŋe tetemu yapâ pilâm Roma kapiâŋgen arinom.” Yawu sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³Otmu betnenŋehembâ siru inin kumu ip sâhâteŋi ya mem dâiŋetâ gamu waŋgaŋe menenekmu Kirit ginŋe hâlânŋmâ ariwin. ¹⁴Arimunŋe pumŋehembâ siru pato bâleŋe pilâop, yakât kutŋe Kahu sâm, ¹⁵yaŋe kum waŋga lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nânŋâmâmâ pilâm in tatmunŋe ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶Arim arim arim mâtuŋa tipiŋe, kutŋe Kauta sâm, yakât nombotgen arimunŋe tipiŋe âlepŋe olop. ¹⁷Yâhâ waŋga yakât diŋŋi saruân gemap sâm nep lok yaŋe mem dâiŋetâ waŋga kakŋan yâhâmu sâhâwi. Otmu neŋ kârikŋe âlâ, yakât kutŋe Siriki sâm, yan waŋga ya yâhâmap sâm yâkŋe sâŋgum pato ya dâiŋetâ gemu betnenŋehembâ siru pato bâleŋe pilâmu ariwin. ¹⁸Emet haŋ sâmu siru pato bâleŋe kumu waŋga gemap sâm senŋe âlâlâ nombotŋe saru kâlehen lâum pilâmunŋe gemu ariwin. ¹⁹Otmu emet haŋ sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senŋe âlâlâ bâiŋe lâum panmunŋe giop. ²⁰Otmu omoŋe hilâmŋe siru kârikŋeâk kum imu yan elem patoŋe kâtâpŋongomu omoŋ sahaŋop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenŋe orotok sâop.

Pauloŋe den ekyongom mem hewewenŋ tuhuyehop.

²¹Siru kârikŋeâk kumu yan lok nombotŋe sot ki nemâk tatbi. Yawu tatŋetâ Pauloŋe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nânŋâŋetâ bulâŋe olop mâne Kirit mâtuŋan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senŋe

âlâlâ kiŋgitŋe orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶Yawu gârâmâ ambone Anitâŋe aŋelo âlâ hânŋângumu ge omoŋe tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâŋe Roma yeŋgât kunyeŋe yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâŋe sâm kalop. Anitâŋe nânŋâhihimu lok gâ orop waŋgaen taiŋe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiŋgitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nânŋâm biwiyeŋe huruŋ sâek. Waŋga yuŋe bulâŋanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benŋe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâleŋe pilâm waŋga lâum putuk pilâmu mâtuŋa âlâhât sâtŋan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenŋe âlepŋe hikinŋan yâhânom. Anitâhât aŋeloŋe den yawu eknohomu nânŋâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap.” Pauloŋe yawu sâm ekyongom biwiyeŋe mem heweweŋe tuhuop.

²⁷Siru pato bâleŋe pilâmu waŋga ya bam gam purik gurik otmu tatmunŋe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoŋe tânâmŋan waŋga nep lokŋe “hân utâpŋuain mon” sâwi. ²⁸Yawu sâm “yakât dopŋe pilâm ekne,” sâm ip pilâŋetâ amokŋan ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâlâk ŋerek yawu olop. Otmu yapâ tipiŋe ari âlâku ya pilâŋetâ ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹Otmu neŋ kârikŋan yâhâmain sâm kiŋgityeŋahât otmâ, waŋga betŋan aŋga imbât talop ya pilâŋetâ giop. Yawu otmâ “emet haŋ sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰Tatmâ nep lokŋe pilânenekmâ arine sâm otmâ diŋgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenŋe diŋgi yu mem waŋga hâmenan yâhâ waŋgahât aŋga âlâ pilâmunŋe gewuap.”

³¹Yawu sâŋetâ nânŋâm Pauloŋe Yulio otmu tembe lâulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuŋe pilânenekmâ ariŋetâmâ, nen saruân gemunŋe harannongowuap.”

³²Yawu sâm ekyongomu ipŋe mem diŋgi sâhâwi ya hârem pilâŋetâ diŋgi ya saru kakŋan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³Emet eŋgatŋe nânŋâmu yan Pauloŋe lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunŋe Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴Yâhâ wâtneŋe houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunŋe wâtneŋe tiŋ tiŋ sâmu waŋgaŋe neŋ kârikŋan yâhâm huhuakbuap yan âlepŋe hikiângen yâhânom.” ³⁵Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶Otmu nenŋe ekmâ biwinenŋaŋe holaŋakmu sot mem newin. ³⁷Yâhâ waŋgaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunŋe tepneŋe ârândânŋ olop. ³⁸Yawu otmâ nep lokŋe waŋga biwiŋambâ sot lâum saruân pilâŋetâ gemu waŋga yaŋe heweweŋe otmâ ariop.

Waŋga ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰Emet haŋ sâmu hân ya ekmunŋe ki keterahop. Yawu otmâ saru ateŋe âlâen yâhâmunŋe neŋ biaen ekmâ, nep lokŋe “waŋgaŋe yan ari ginŋan yâhâek,” sâm waŋgahât aŋga yakât ip hâreŋetâ gemu sâŋgum

pato ya dâinetâ yâhâmu siruŋe memu saru ginŋan yâhâwe sâm olop. ⁴¹Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmeŋe kârikŋe otmâ tatmu saru pato pilâm waŋga betŋe ya kumu huhuahop.

⁴²Kumu huhuakmu “pet kulem lokŋe saru kakŋambâ yoloŋ otmâ arimai,” sâm tembe lâuŋe yongone sâm otbi. ⁴³Yongone sâm otŋetâ yan kunyeŋaŋe Paulo ya kumai sâm kuyiŋgiop. Kuyiŋgim “yoloŋ otmâ manmaiŋe soŋ pilâm gem ariŋet,” sâm ekyongomu lok nombotŋaŋe soŋ pilâm ge yoloŋ otmâ ba hikiângen yâhâwi. ⁴⁴Otmu yoloŋ ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papaŋe pato yawuya mem kakŋan yâhâŋetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekŋe hikiângen yâhâwin.

Melite mâtuŋan ariwi.

28 ¹Hikiângen yâhâ mâtuŋa yakât kutŋe nâŋgâne sâm ambolipŋe âiyongomunŋe kutŋe “Melite” sâm eknongowi. ²Yâhâ gelâk ningimu bâlâpŋahât otmunŋe yâkŋe buku otningim kâlâp hâwurum uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbin. ³Kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ tatmunŋe yan Pauloŋe lauŋaŋe kârâŋ kârâŋ sâm kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiŋambâ ga yolondoŋ sâm bâtŋan ihim kepeim kinop. ⁴Yawu otmu kapi ambolipŋaŋe ekmâ yuwu sâm alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matŋe. Saruŋe ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginŋan yâhâmu matŋe yu tetewaŋgiap.” ⁵Yawu sâŋetâ Pauloŋe hâmiwuk ya bâtŋambâ kum pilâmu gemu kâlâpŋe siop. Kâlâpŋe semu Paulo hâmiwukŋe ki ihioŋ yawuyaek otmâ bâteŋe welâm welâm olop. ⁶Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukŋe ihimu yakât hâkŋe suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâm dâŋâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewaŋgiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukŋe lok. Hâkŋe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Pauloŋe heŋgeŋguop.

⁷Lok kutdâ âlâ, kutŋe Popilio sâm, yâkŋe kapi tatbin ya hâlânŋmâ manop. Yâhâ lok yaŋe buku otningim emetŋan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunŋe hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸Otmu Popilio âwâŋaŋe tepŋan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Pauloŋe yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunŋan mem heŋgeŋguop. ⁹Mem heŋgeŋguop yakât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ nâŋgâm lohimbi mesek topŋe topŋe teteyiŋgiopŋe takaŋetâ mem heŋgemyongop. ¹⁰Mem heŋgemyongomu yakât matŋe lohimbi nombotŋaŋe tep âlep nâŋgâwaŋgim senŋe âlâlâ yahat yahatŋe mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuŋa yan manmunŋe emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpŋe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâm otmunŋe kapi ambolipŋaŋe heronŋe nâŋgâningim mâtâpŋât natik lâum waŋgaen katŋetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹Otmu emelâk sikop sâpne tâlâhuop sâp yan wanja pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipnaje lâpioyeŋe yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanja amboŋaje lâpio yakât umutŋe hâwim wanja hâmenjan lâum kânâŋgâmu kinop. Yakât otmâ wanja yakât kutŋe “Lâpionenŋe boho boho” sâm kunbi. ¹²Wanŋaen yâhâmunŋe yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³Yan ari tatmunŋe hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet haŋ sâmu, betnennehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴Yan ari wanŋaembâ gemunŋe kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyeŋaje kepeim manbiŋe taka mem buku otningiŋetâ orowâk manmunŋe sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵Mâtâwân arim tatmunŋe Yesuhât komotŋe Roma kapiân manbiŋe nengât den pat nâŋgâwi. Yawu otmâ nombotŋaje taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenŋe yan arimunŋe penanŋiakbin. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ taka kapi âlâ, kutŋe Anŋim Bero Emet Kalimbu sâm, yan mambotningiŋetâ arimunŋe penanŋiakbin. Yan Pauloŋe yekmu biwiŋe holaŋakmu Anitâ mepaem tep heronŋe nâŋgâop.

Pauloŋe Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyenŋe ekyongop.

¹⁶Roma kapiân arimunŋe tembe lâu yengât kunyeŋaje Paulo nâŋgâwanŋimu pâi emetŋan ki katbi. Yawu otmâ emet tâŋâlân katŋetâ tembe lâu konokŋe galemgumu orowâk manowot.

¹⁷Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipyenŋe gaŋetâ den otnom sâm Pauloŋe den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkŋe nâŋgâwanŋim gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. Yura bukulipnenŋe Yuraila hânân manmai me pâku lohimbi yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânâmbâek tâmbâlipnenŋaje Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenŋe topŋe topŋe katningiwi ya ki loŋgâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapne bia manmâ gawanâke yamâ benŋe bukulipnenŋe nombotŋaje Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipnaje Yerusalem kapi yakât pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban. ¹⁸Pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatmune Roma yengât kunlipyenŋe topŋe girawuhât den âiân katnekbi ya nâŋgâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekŋetâ mumbomgât dop ki olop. Yanak holaŋnekne sâm otbi. ¹⁹Yawu otbiâke yamâ benŋe Yura papatolipnenŋaje kârikŋe otmâ kuyiŋiŋetâ yapâ gâtŋaje Roma lok kutdâŋe denne nâŋgâm hârenihwuapgât sâwan. Yâhâ nâŋe papatolipne

den âiân katyekbe sâam ki otman. ²⁰Anitâne Yura nengât tihitnenne otmâ ikne hoŋ bawane hânġângumu gewuapġât nânġâm biwinenne memâk manmain. Yawu ġârâmâ Anitâne emelâk hânġângumu ġiop biwinaŋe yawu nanġan. Yakât otmâ pâi emetŋan katneki. Yâhâ Anitâhât hoŋ bawane yâkât topne ekyongowe sâam dâiyekmune takai.”

²¹⁻²²Sâamu sâawi. “Bukulipnenne Yuraia hânân manmaine ġâhât den ki kulemgum katŋetâ takap. Me lok âlâ ki hânġânguŋetâ nengâlen taka sâam bâlehihimu nânġâwin. Yawu ġârâmâ lohimbi hânġan kulemŋan manmâ araiŋe Yesuhât komot yengât sâam bâleyiŋġimai. Yakât otmâ ġâhât nânġân nânġânân tap ya eknongorâ nânġâne sâam oain. Yawu ġârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenne nombotŋe ki takai yâk orowâk taka tatmunne den huhunom.” Yawu sâam ekuwi.

²³Yawu sâam den huhunomġât sâap katbi. Otmu sâap sâawi ya otmu omoŋânâk Yura lok dondâhâlâkne Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ Anitâne tihityeŋe otmap yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu emet ŋiŋ sâop. Otmu emelâk embânġâmbâek Mose otmu Anitâhât poropeteliŋne den kulemġuwi yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topne kâsikum yinġiŋetâ nânġâwi. Yawu otmâ biwiyeŋe Yesuhâlen katŋetġât nânġâm enġatyenġan ġiop. ²⁴Yâhâ nombotŋe denne nânġânetâ bulâne olowâke yamâ benne nombotŋe âlâneâmâ nânġânetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵Yawu otmâ den kakŋan sahanġiŋetâ Paulone yuwu sâam ekyongop. “Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakne poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâam, den yuwu sâam ekumu kulemġuop yakât bulâne yengâlen teteap.

²⁶“ġâne Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâam ekyongo. “Anitâne yuwu yap. Yeŋe biwi pâlâmne otmâ nâhât den nânġânetâ tâŋât otmap. Otmu nâhât hâkâŋ otmâ nânġâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai.

²⁷Yakât otmâ biwiyeŋe alitmâ nâhât topne ki nânġânetâ keterakyiŋġiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸Yakât otmâ yuwu sâamune nânġânet. Anitâne lohimbi kerek nengât tihitnenne otbe sâam oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomġât sâam ningiop. Ekyongomonne nânġânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeinomai.” ²⁹Paulone yawu sâam ekyongomu den kakŋan sahanġim pilâm emelambâ ġem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹Paulone Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâap yan lohimbi kiŋġitŋe orowâkne yâkâlen ariŋetâ Anitâne tihityeŋe otbe sâam nanŋe Yesu hânġângumu ġiop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe katŋet sâam enġatyenġan ġiop. Yawu. Anitâ ġâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka